

Áruló, vagy a forradalom hőse? – Li Xiucheng alakja a Tajping-
felkelés során

Jelige: MRT824

2023.01.10.

Tartalom

1.	Bevezetés.....	2
2.	Források ismertetése	3
3.	Történelmi kontextus.....	4
4.	Li Xiucheng, a megosztó személyiség	8
5.	Li Xiucheng körüli történész vita	12
6.	A tajping hagyaték és Zeng Guofan változtatásai	17
7.	Augustus F. Lindley – A Tajping-felkelés története	22
8.	A Mindig Győzedelmes Hadsereg parancsnokai.....	27
9.	Összegzés	31
10.	Bibliográfia.....	33

1. Bevezetés

A Tajping-felkelés a 19. század legtöbb halálos áldozatot követelő fegyveres konfliktusa volt. Az elesettek számáról a mai napig nincs pontos meghatározás, de a becslések szerint 20-30 millió között halhattak meg a harcokban és éhezésben.¹ Bár a háború sújtotta Kína a gyarmatbirodalmak egy fontos sakktáblája volt a 19. század derekán, Magyarországon mind a mai napig kevésbé kutatott témának tekinthető. A kutatás elkészítésének két fő oka volt, azonban ezek ismertetése előtt kiemelném, hogy a kínai nevek helyesírása során többségében nem fonetikus pinjin átírási formát alkalmaztam.

A dolgozat igyekszik tágítani a sokszor eurocentrikusra szűkült magyar történetírást és jobban globalizálja a történettudományt. Illetve törekszik felhívni a figyelmet arra, hogy a Kínai Népköztársaság egyre fontosabb szereplő a nemzetközi kapcsolatok intézményében. Az ázsiai civilizáció még tanulja a globális rendben való működést ezért ahhoz, hogy racionális szereplőként tudjon működni, a nyugati hegemoniák nyitása is szükséges felé. A modern kínai állam a tajping-felkelést tekinti az elődjének, így elengedhetetlen a korszak vizsgálata az ország különböző lépéseinek megértéséhez. A legjobb példa a kínai történelmi determinizmusra Li Xiucheng alakja. Li a tajping korszak legpopulárisabb, nemzetközi szinten is elismert hadvezére volt. A huszadik század eleji marxista kultúrpolitikában kiemelt szerepet töltött be, jól példázta az osztálykeretek átlépését a paraszti származásból való kitörése.² A nemzeti hősök karakterei kiválóan példázzák a különböző rendszerek ideológiáját. Az évtizedeken keresztül érinthetetlennek ható hőskultusz az ötvenes évek végén, hatvanas évek elején átfordult egy hőstagadásba. A politikai szelek változásával, a Szovjetunióval való szakítással, valamint a Dél-Ázsia területén zajló egyre erősebb imperialista behatással párhuzamosan a hőskultuszból hőstagadás lett. Mind a politikai elit, mind a kínai történészek többsége Li Xiuchenget a tajping-felkelés elárulójának kiáltotta ki. Ez a fajta mítoszrombolás egy mindmáig tartó történészi vitát eredményezett Kínában, ami leginkább marxista retorika szerint zajlik. A dolgozat Li alakjának lebontására, a tajping rendszer megismerésére és arra tesz kísérletet, hogy kiderüljön a tábornok valóban árulónak tekinthető e.

¹ Henry KISSINGER, *On China*, The Penguin Press, New York, 2011, 72.o.

² Mario SABATTINI, *Un personaggio storico controverso: Li Xiucheng (Prima Parte)*, Istituto Italiano per l'Africa e l'Oriente, 1979, 132.o.

2. Források ismertetése

A tanulmány elsődleges és másodlagos forrásokkal is dolgozik. Ilyen elsődleges forrás Augustus F. Lindley két kötete, amit Kínáról illetve a tajping-felkelésről írt. Ő az első nyugati szerző aki tudósított az ázsiai állam területén zajló harcokról. Lindley részletes leírással szolgál a korabeli fegyverekről, technológiai állapotokról és Li alakjáról is.³ Hasonlóan fontos elsődleges forrásként szolgáltak Marx írásai a Csing-dinasztia területén zajló eseményekről. Mivel a felkelés vizsgálata során végig jelen van a marxista retorika, elengedhetetlen Marx álláspontjának az ismerete. Az 1853-ban megjelent „*Revolution in China and In Europe*” című írásában még parasztfelkelésre buzdítja a kínaiakat, hogy beilleszkedjenek a globális internacionáléba, majd tíz évvel később a „*Chinese Affairs*”-ben már elítéli a felkelők brutalitását.⁴ Ennek a miéértje valószínűleg az Európába eljutó információkban keresendő. Marx másodkézből értesült a Kínában zajló eseményekről és ezekre hagyatkozva publikálta a cikkeit.⁵ A másodlagos források közül Stephen Uhalley Jr., Alex Volkoff és Edgar Wickerberg prezentáció számítanak kiemelkedőnek. Uhalley a hatvanas évek során zajló első történeti vitáról készített egy kimerítő összefoglalót, míg Volkoff és Wickerberg az 1979-ben megtartott szimpóziumról írtak beszámolót.⁶ A szakirodalmak jól összegzik az éppen aktuális történetírói álláspontokat a Kínai Népköztársaság területén, így elengedhetetlen forrásként szolgáltak a kutatás elkészítéséhez. Uhalley elemzése során azonban szükséges volt elvonatkoztatni az olykor kiütköző szubjektív álláspontjától amely befolyásolhatta volna a kutatás objektivitására való törekvését.⁷ Ezzel szemben Mario Sabattini, a Li Xiucheng megítéléséről szóló publikációjában pont az ellenkező hibába esett.⁸ Ismerteti a leghasznosabb elsődleges forrásokat, amelyek egy objektív képpel szolgálhatnak Li személyiségéről, illetve feltüntet egy történelmi összegzést a munkásságáról, viszont az általános szemléltetésnél többel nem készül. Nincs összegzése a munkájának, az olvasó számára nem derül ki, hogy ő miképpen is vélekedik Li megítéléséről.

³ Augustus F. LINDLEY, *A Cruise in Chinese Waters: Being the log of „The Fortuna”*, London, New York, Cassell, Petter, Galpin & Co, 1882

⁴ Karl MARX, *Revolution in China and In Europe*, Daily Tribune, New York, 1853

⁵ Karl MARX, *Colonialism and Modernization – Chinese Affairs*, Die Presse, 1862

⁶ Alex VOLKOFF, EDGAR WICKERBERG, *New Directions in Chinese Historiography: Reappraising the Taiping: Notes and Comment*, Pacific Affairs, University of British Columbia, 1979

⁷ Stephen UHALLEY, Jr., *The Controvers Over Li Hsiu-ch'eng: An Ill-Timed Centenary*, 25. kötet, 1966

⁸ Mario SABATTINI, *Un personaggio storico controverso: Li Xiucheng (Prima Parte)*, Istituto Italiano per l'Africa e l'Oriente, 1979

3. Történelmi kontextus

A legfontosabb források ismertetése után, a dolgozat a könnyebb megértés érdekében a történelmi kontextus ismertetésével folytatódik. A Taiping "láadás" (1851-64) vagy "forradalom" egy vallási alapú polgárháború volt, han és mandzsu-ellenes felhangokkal.⁹ A főként hagyományos kínai fegyverekkel és taktikákkal vívott harc átfedésben volt a második ópiumháborúval (1856-60), amit az angol szakirodalom csak nyilas háborúnak hív, a konfliktust kirobbantó „Arrow” elnevezésű hajó miatt. A későbbiekben erre a kutatás is így fog hivatkozni. A mandzsuk, bár elvesztették a nyilas háborút, de abból tanulva felállították Kína első modernizált hadseregeit - az „Ever-Victorious Army”-t, amit magyarul leginkább *„Örökké Győztes Hadseregnek”* lehetne nevezni, illetve a Xiang Hadsereget -, hogy legyőzzék a tajpingokat.¹⁰ A korabeli Kína technológiai fejlődése két példával szemléltethető a legjobban. Az első, Humphrey Marshall egyik beszámolója a kínai missziójáról.¹¹ Marshall 1853-ban a Susquehanna nevezetű gőzhajójával utazott a Jangcén nem sokkal Nanking tajping kézre kerülése után. Mikor a Susquehanna elhaladt egy tajping tábor mellett a lázadók megrémültek, mivel még soha nem láttak gőzhajót korábban.¹² A második, hogy Li Xiucheng Augustus F. Lindley,¹³ brit tengerészt kérte meg, a hadserege modernizálására.¹⁴

A tajping lázadás több tényezőre vezethető vissza. Kétségtelen, hogy Nagy-Britanniának mandzsuk felett aratott győzelme az ópiumháborúban feltárta a Csing-dinasztia régóta lappangó belső gyengeségeit, és reményt adhatott a han kínaiaknak. T. R. Ghoble egy az ópium háborút, és annak hatásait vizsgáló kiváló írásában, már a brit-kínai konfliktus előtt is egy recsegő-ropogó lábakon álló Csing-dinasztiáról beszélt, és szerinte a tényleges hadviselés már csak olaj volt a tűzre.¹⁵ Politikai hanyatlás, katonai impotencia és szélsőséges kiadások jellemezték a korabeli Kínát. Az alsóbb társadalmi rétegek olyan mértékű kizsákmányolásnak voltak kitéve, ami a tűrőképességük határait feszegette. A hadsereg lényegében nem létezett, a katonák

⁹ KISSINGER (2011) 72.

¹⁰ Kenneth PLETCHER, *Opium Wars*, The Editors of Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Opium-Wars#ref227493>

¹¹ Amerikai képviselő, kínai nagykövet a tajping-felkelés időszakában.

¹² Chester A. BAIN, *Commodore Matthew Perry, Humphrey Marshall, and the Taiping Rebellion*, Association for Asian Studies, 1951, 262.o.

¹³ Brit haditengerész, katonatiszt. A dolgozat egy későbbi fejezete során bővebben lesz róla szó.

¹⁴ Augustus F. LINDLEY, *A Cruise in Chinese Waters: Being the log of „The Fortuna”*, London, New York, Cassell, Petter, Galpin & Co, 1882

¹⁵ T. R. GHOBLE, *The Opium War & China – India Misunderstanding*, Indian History Congress, 1997, 809.o.

nagyrészt ópiumfüggő volt, a zsoldjukat ellopták a nemesek és tisztviselőik, az erősebb tartományurak pedig saját bandériumokat állítottak fel.¹⁶

Ez már mind önmagában elég egy polgárháború kirobbantására, és ha az ópiumháború keretei között nem jelent volna meg egy külső fenyegetés, akkor a titkos társaságok egyike, mint; az „Ég és Föld Társasága”, „Ko-Lao Testvériség Egyesülete”, vagy a korábban már forradalmat indító „Fehér Lótusz Szekta” biztos meg is tette volna az első lépést.¹⁷ Azonban mindezek összessége sem volt elég a gyújtózsínór belobbantásához. A legfontosabb szereplő a tajping-felkelés elindításában, magának a lázadásnak a vezetője Hong Xiuquan alakja volt. Hong 1813-ban született a hakkák (a han kínaiak egyik népcsoportja)¹⁸ egy kis falujában Guangdong tartományban. Szegény, gazdálkodó családban nőtt föl, az alapfokú tanulmányokat elvégezte, de tizenhat éves kora után a szülei nem engedhették meg maguknak az iskoláztatását. Úgy tűnt, hogy egy egyszerű mezei munkás lesz belőle, egy a sok közül a 360 millió lelket számláló Kínában.¹⁹ Később azonban barátok és falubeliek segítségével az ambiciózus Hong folytatni tudta a tanulmányait, így letette az első vizsgát kormányzati adminisztrációs szolgálatra, ami egy szegény család gyermekénél a gazdagsághoz vezető út egyik legfontosabb lépcsőfokának volt tekinthető. 1836-ban Guangzhouba utazott, hogy részt vegyen egy újabb kormányzati vizsgán, ekkor találkozott egy keresztény misszionáriussal aki egy könyvsorozatot adott neki, a „Kuen-shi-leang-yen” (Kuán sí lieng jen) (Magyarul leginkább: „Jó szavak a kor buzdítására”)²⁰. Ekkor még nem foglalkozott a könyvvel, de miután harmadszorra is elbukott a kormányzati vizsgán pszichoszomatikus tünetek alakultak ki Hongnál a stressztől és ágyynak esett. Valószínűleg idegösszeomlása volt, vagy ezek voltak az első tünetei a később eluralkodó elmebajának, mindenestre látomások gyötörték. Ezen látomásai során Hong Xiuquan a Mennybe került, ahol a Mennyei Atya a fiává szentelte, Jézus testvérévé.

„Az ördögök elleni harc idején a [Mennyei] Atya az [Mennyei] Öreg Testvér mögött volt, és a [Mennyei] Vén Testvér mögöttem állt. Mi hárman, az Atya és a fiak, személyesen vezettük a mennyei tábornokok és katonák két oszlopát, hogy elűzzük az ördögöket. Az Atya egy császári pecsétet adott nekem. Ez a császári pecsét volt az, amellyel Isten teremtette az eget és a földet

¹⁶ U.o.

¹⁷ U.o.

¹⁸ Steven L. SHIELDS, *Hong Xiuquan and Joseph Smith Jr.: Prophets, Kings, and Land Reformers*, John Whitmer Historical Association (JWHA), 2015

¹⁹ August F. LINDLEY, *Ti Ping Tien Kwoh: or the History of the Taiping Revolution*, London, Day&Son (Limited), Lithographers & Publishers, Gate Street, Lincoln's inn Fields, 1866

²⁰ SHIELDS, (2015), 152.o.

ma a pecsétet közösen tartjuk, apa és fiai. Ahová a pecsét megy, onnan menekülnek az ördögök.”²¹

Nem meglepő módon Hong leírásai illeszkednek a kínai kultúrkörbe, a kínai világrendről alkotott felfogásba. A „császári pecsét”, a hatalom szimbóluma volt. Hong úgy írja le Istent, mint aki aranyárányokkal hímzett köntöst viselt.²² Ez nagyon hasonlít a kínai császárok megjelenésére. Erre azért is lehetett szükség, ugyanis Kínában a császárok voltak a Mennyeek földi helytartói. Felmerülhet a kérdés, hogy mennyire is tekinthető a tajping-felkelés kereszténynek? Ugyanezen gondolatok foglalkoztatták az európai nagyhatalmakat is. A kutatásnak nem célja megállapítani, hogy ekkoriban Hong csak egy kiváló manipulátor volt, aki rövid időn belül képes volt befolyásolni az embereket, vagy tényleg meggyőződésesen hitt abban, hogy Isten akarata szerint cselekszik. Ezek után Hong, és unokatestvére Li, mélyen belemerültek a „Jó szavak...” kötetbe (a Kuen-shi-leang-yen szerzője Liang Fah volt, aki Kína egyik leghíresebb konvertitája)²³. Teológiai kutatásuk végeredményeképpen végül mind a ketten megkeresztelkedtek, majd 1844-ben megalapították az „Istenimádó Társaságot”. A Társaság, amely a megalapulásától fogva feszült viszonyt ápolt a Csing-dinasztiával, rohamosan gyarapodott. Az 1840-es végére meghaladták az ötvenezer főt is.²⁴ Az első lépést végül nem a kormány, hanem Hong és az Istenimádói tették. Felfegyverezték magukat (amit a törvény egyébként is tiltott), majd nekiláttak a konfuciánus szentélyek lerombolásának. Lényegében ezzel vette kezdetét a Kínát tizennégy éven át dúló tajping-felkelés.

Mindamellet, hogy végül kezdetét vette egy belső fegyveres konfliktus, a Csing-dinasztiának más, már fentebb felsorolt, de azóta is fennálló problémákkal is meg kellett küzdeniük. A gazdaság romokban hevert, az ópiumfogyasztás és csempészet, mint egy imperialista billog ott villogott a társadalom bőréen. A helyzetet tovább rontotta, hogy az Egyesült Királyság, amely ekkorra már javában elégedetlenkedett az első ópiumháború során kiterjesztett kereskedelmi jogai miatt, ezt az alkalmat választotta arra, hogy megújítsa a befolyását.²⁵

A kényszeresen keresett konfliktus kapcsán pont kapóra jött az Arrow hajó incidense. Az Arrow eredetileg kalózhajó volt, amit a Csing kormány elfogott, majd továbbértékesített.

²¹ SHIELDS, (2015), 150.

²² Uo. 150.

²³ SHIELDS (2015), 152.

²⁴ SHIELDS (2015), 153.

²⁵ Kenneth PLETCHER, *Opium Wars*, The Editors of Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Opium-Wars#ref227493>

Ezután brit hajóként regisztrálták és feltartóztatása során brit lobogó alatt közlekedett, bár a nyilvántartása lejárt. Fontos szereplő az incidens során Harry Smith Parkes, aki a brit konzulátus tagjaként tartózkodott ekkor Kínában.²⁶ Miután tudomást szerzett az Arrow feltartóztatásáról egyből a helyszínre sietett. A kínai haditengerészet letartóztatott kilenc matrózt az Arrow tizennégy fős legénységéből, illetve bevonta a brit lobogót az Arrowról. A felháborodott Parkes a tengerészek szabadon engedését követelte és bocsánatkérést az angol lobogóval szembeni tiszteletlenség miatt. Miután ezt visszautasították erővel próbálta elvonszolni a foglyul ejtett matrózokat, a kialakult dulakodás során pedig megütötték.²⁷

Az Arrow elhagyása után Parkes rögtön írt egy kifejezetten fenyegető hangvételű levelet a helyi tartományi tisztviselőnek Ye Mingchennek, amelyben ismételten bocsánatkérést és a legénység szabadon engedését követelte. A tartományúr válaszáat meg sem várva azonnal írt a haditengerészeti erők parancsnokának, aki rögtön fel is hajózott Wampoához egy ágyúnaszáddal.²⁸ Ekkorra már egyértelmű volt, hogy az angolok konfliktust akarnak szítani, Ye Mingchen hiába engedte szabadon a legénység egy részét a harcok kibontakozását már nem tudta megakadályozni. A nyilvánvaló provokáció akkora vihart kavart, hogy még a brit parlamentben is megosztottságot szült. Jól mutatta ezt Thomas Milner Gibson felszólalása, aki egy igazi politikai kozmopolita volt és a konzervatív nézetektől kezdve a liberálison át mindent megjárt. 1857. február 26.-i beszédében Thomas Gibson felsorolta az Arrow incidens során kiobbant erőszak alaptalanságait;

- 1) Az Arrow egy Hongkonggal szembeni portugál településen, európai mintára épített hajó volt, azonban nem európai.
- 2) A letartóztatott legénység több tagjáról is kiderült, hogy kalózkodásban vettek részt.
- 3) Bár a vizsgálatok során megállapították, hogy a hajó jogilag nem brit, a kínai állam visszaszolgáltatót a tizenkét matrózból kilencet (a maradék hárommal szemben súlyos vádak kivizsgálása zajlott továbbra is) és megígérték, a jövőben nagy gondot fordítanak arra, hogy brit hajókat kínai tisztek ne látogassanak illetéktelenül, a brit csapatok másnap mégis megkezdték a kantoni folyón lévő gáterődök elleni hadműveleteket.²⁹

A megosztottság ellenére a hadműveletek folytatódtak. A brit-francia csapatokkal a gyengén felfegyverzett mandzsu hadseregnek nem sok esélye volt. Bár ekkorra már voltak törekvések a

²⁶ JOHN Y. Wong, *Harry Parkes and the 'Arrow' War in China*, Modern Asian Studies, 1975, 303.o.

²⁷ JOHN (1975), 304.

²⁸ JOHN (1975), 305.

²⁹ Thomas Milner GIBSON, *Resolution Moved Debate Adjourned*, 1857, február 26. <https://hansard.parliament.uk/Commons/1857-02-26/debates/826b96df-a312-41dc-99a2-492c78544d7b/ResolutionsMovedDebateAdjourned?highlight=arrow%20war#contribution-9ba5688d-e08f-410a-a154-3e845b1eec01>

modern európai fegyverek használatára a Csing hadseregben, illetve Zeng Guofan is nekilátott a hadsereg újjászervezésének, az még nem vált regulárisra. A harcok súlyos veszteségekkel jártak a Csing-dinasztia számára. A kínai kormánynak számos kedvezőtlen gazdasági szerződést kellett kötnie a nyugati hatalmakkal, illetve 1860 októberében körbe zárták Pekinget, majd kifosztották és felégették a Yuanming kertet, a császár nyári palotáját.

Bár kijelenthető, hogy a második ópiumháború a Csing-dinasztia teljes vereségével zárult, és a szuverenitása meggyengült, nem szabad elfelejtenünk, hogy mindezek ellenére a mandzsuknak sikerült a tajpingok ellen fordítaniuk az eddig tartózkodó nyugati hatalmakat. A két ellenfélük egymás elleni kijátszásával megőrizhették a megingott hatalmukat.³⁰

4. Li Xiucheng, a megosztó személyiség

A történelmi kontextus felvázolása után a kutatás röviden szemlélteti Li életének fontosabb állomásait. A történelmi vita előtt mindenképpen érdemes ezt megejteni, ugyanis a konferencia Li alakjára egyáltalán nem koncentrált.

Li Xiucheng egy Guangxi-i hegyi faluban született, egy szegény hakka családban, valószínűleg 1823-ban. Részesült némi oktatásban a nagybátyja révén, de hamarosan abba kellett hagynia a tanulmányait, hogy megélhetést keressen. Amikor 1851-ben áthaladt a front egy közeli falun, Li a szegénység elől menekülve csatlakozott a tajping csapatokhoz.³¹ Életének már kezdeti szakasza kiváló alapként szolgált egy marxista forradalmi hős megteremtéséhez, a későbbiekben ez még csak tovább fokozódott. Gyorsan emelkedett a ranglétrán, ugyanis a tajping társadalmi rendszerben az eredmények és a tehetség számított, nem pedig a származás. 1853-ban parancsnokká, 1856 elején pedig a földügyi minisztérium alkancellárjává léptették elő.³² Bár a felkelő államot belharcok és a csing előrenyomulás is veszélyeztette, Li Xiucheng pozíciója a felső körökben egyre erősebbé vált. 1858 végéig több sikeres katonai hadműveletet is vezetett a betörő csing csapatok ellen, ezek közül talán a leghíresebb a Sanhezhen-i csata volt, ahol maga a csing parancsnok Li Xubin, illetve Zeng Guofan egyik testvére, Zeng Guohua is életét vesztette.³³ Li életének legtöbb figyelmet igénylő része, azonban mindezek után kezdődik. Az égi főváros gyökeres változásokon ment

³⁰ Kenneth PLETCHER, *Opium Wars*, The Editors of Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Opium-Wars#ref227493>

³¹ ZHIHOU Xia, *Li Xiucheng*, The Editors of Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Li-Xiucheng>

³² SABATTINI, (1979), 134.o.

³³ SABATTINI (1979), 136.

keresztül 1859-ben. Hong Rengan, Hong Wiuquan unokatestvérének az érkezése felborította a hatalmi viszonyokat. Li Xiucheng és Hong Rengan kendőzetlenül gyűlöltek egymást. Az ellenszenv a személyes vonaluk mellett politikai okokból is fakadt. Hong Rengan a dogmatikus felépítésben látta a tajping rendszer erejét, és szerette volna a hatalmat, az addigra már részekre töredező királyságban, doktrínákon keresztül újból központosítani. Li Xiucheng ezzel szemben sokkal gyakorlatiasabb ember volt.

A vallomásaiban kijelenti, hogy Hong Xiuquant az emberek többsége tudatlanságból követte, és megrökönyödve emlékszik vissza arra, hogy az uralkodó csak a teológiai eszmékkel foglalkozott és szinte egyáltalán nem fordított figyelmet az államigazgatásra.³⁴ A harcok folytatódtak, a felsorolt ellentétek pedig érezhetően eltávolították Li Xiuchenget az udvartól. 1861-ben, Sanghaj sikertelen ostroma után csapataival megérkezett Wuchang régió mellé. Az eredeti terveknek megfelelően egyesítenie kellett volna erőit egy másik tábornokkal, Chen Yucheng-el, aki ekkorra már Anhui tartomány fővárosába, Anqingba vonult, hogy felszabadítsa azt Zeng Guofan csapatai alól. Li azonban hirtelen megváltoztatta a döntését, és szövetségesét hátrahagyva visszavonult a saját maga által ellenőrzött területek felé. A döntése súlyos következményekkel járt, ugyanis Anqing elesett, Chen Yuchenget legyőzték és kivégezték, és ezzel felszabadult az út a csingek számára Nanking felé. Hogy mi ösztönözte Li-t erre a döntésre, az mind a szövetségeseit mind pedig az ellenségeit érdeklődésre sarkallta. A Zeng Guofannak tett vallomásaiban arra hivatkozott, hogy nem rendelkezett megfelelő létszámú katonai erővel az ütközethez, ez azonban még a csing tábornok számára sem volt meggyőző.³⁵ Hong Rengan az eset után épphogy csak nem vádolta árulással, úgy fogalmazott, hogy; *"Miután átvette az irányítást Szucsou és Hangcsou felett, a Lojális Király megpihent a babérjain, és már nem törődött az északi parttal és a fővárossal."*³⁶

Mario Sabattini tanulmánya egy viszonylag részletes leírást ad Li Xiucheng életéről, azonban már ebből a pár részletből is, amit kiemeltem egy kifejezetten diverz képet kapunk a Lojális Királyról. A szegény családból származó tehetséges államférfi, aki az osztályrendszer eltörlésével kibontakoztathatta a zsenialitását, egy nagyon jó történelmi determinista retorikaként szolgálhatott a kialakulófélben lévő modern kínai államnak. Erre pedig építkeztek is igen szervesen. A történészi vita előtt két évvel például Sanghajban kiadtak egy balladás kötetet, *Taiping Tienkuo Ke-yao* címmel, amit magyarul leginkább A

³⁴ SABATTINI,(1979), 137.

³⁵ SABATTINI (1979), 139.

³⁶ SABATTINI (1979), 140.

Taiping Tienkuo balladái-nak lehetne fordítani, és a kiadvány számos balladája Li Xiuchenget dicsőítette.³⁷ Azonban a tajping rendszer hanyatlása során Li Xiucheng olyan megkérdőjelezhető politikát folytatott, ami annak ellenére, hogy Nanking ostroma során ismételten csak kitüntette magát, és a Mennyei Királyság bukásának pillanataiban még kimenekítette a fiatal herceget a városból, valóban felvetik az árulás, területi elszakadásra való törekvés kérdését.

A modern, illetve a posztmodern kínai történetírás nem ragadja meg a Mario Sabbatini által felvázolt események fonalát, a Li-vel szembeni kritikairás nem hegyeződik ki a Lojális Király területi asszimilációs lépéseire, annak ellenére, hogy Wei Changhui polgárháborúja és Shi Dakai dezertálása³⁸ hasonló precedensként szolgálnak a tajping történelemben.

A kétpólusra szakadt kínai történetírói réteg ezzel szemben szinte kizárólag Li Xiucheng utolsó nyolc napjára, és az általa megfogalmazott önéletrajzra koncentrált, azon belül is Li Xiucheng tíz pontjára.

Az ominózus tíz pontot Stephen Uhalley Jr. sinológus történész fordításából összegeztem;

1. *Adjanak kegyelmet mindazon guangdongi és guangxi lázadóknak, akik mindannyian önként behódolnának. Ezeket az embereket engedjék hazatérni a családjukhoz.*

2. *E terv megvalósítása érdekében egy vagy két embert küldjenek, akiket a nankingi foglyok közül fogok ajánlani. Először a fiamat kell meggyőzni.*

3. *Ezután az unokatestvéremet, Li Shixiant-t kell megnyerni. Mivel hűséges fiú, engedelmeskedni fog.*

4. *Kedvenc tábornokom, Ch'en Ping-wen engedelmeskedni fog, amint levelem eljut hozzá. Ha megteszi, Wang Hai-yang követni fog. Amikor unokatestvérem engedelmeskedik, Chu Hsing lung és Lu Hsun-teh is ezt fogja tenni.*

5. *Vizsgálják meg Fiatal Úr (T'ien Wang)³⁹ sorsát. Vele később kell foglalkozni, bár nem tartom valószínűnek, hogy még életben lenne.*

6. *Ha egyetértesz ezzel a tervvel, Ma Yu-t'ang és Chao Chin-lung legyenek a küldöttek. Ők biztosan sikerrel járnak majd.*

7. *Adjon nekem egy személyes megbízást, amelyet a levelemmel együtt elküldök. Ez az én titkos szimbólumomat fogja tartalmazni, amelyet mindenki fel fog ismerni, és mindenki*

³⁷ Stephen UHALLEY, Jr., *The Controvers Over Li Hsiu-ch'eng: An Ill-Timed Centenary*, 25. kötet, 1966. 305.o.

³⁸ Alex VOLKOFF, Edgar WICKERBERG, *New Directions in Chinese Historiography: Reappraising the Taiping: Notes and Comment*, Pacific Affairs, University of British Columbia, 1979, 484.o.

³⁹ Hong Tianguifu (Hong Tiantífúju), a mennyei király fia, a T'ien Wang jelentése; Ifjabbik Mennyei Király

engedelmeskedni fog neki. Miután meggyőztem a fiamat, unokaöcsémet és a tábornokokat, Huang Wen-chin következik. A lázadó csapatoknak kegyelmet kell adni, majd fel kell oszlatni őket, hogy visszatérhessenek az otthonukba.

8. Abba kellene hagyni a tajpingok gyilkolását Nankingban és azon kívül, függetlenül rangjuktól vagy származásuktól, és engedélyt kellene adni nekik a hazatérésre. Hadd terjesszék a hírt a dinasztia kegyelmességéről, hogy a többiek ne álljanak ellen, és a terv gyorsan megvalósuljon.

9. Nagylelkűen kell fordulni a tábornokok felé, nehogy további zavargásokat okozzanak. Az önök kedvességével és az én segítségemmel az igazságosság elve fogja őket meggyőzni, és minden zavargás megszűnik. Mivel Anhwei a kommunikációs központ, a tervet célszerű lesz ott végrehajtani.

10. Kérem, adjon ki egy általános rendeletet minden tartományban, amelyben értesít minden körzetet és falut a végrehajtandó tervről, és adjanak kegyelmet mindenkinek. Ez elsődleges fontosságú. Ezentúl a mérsárlás helyett a kedvességet kell alkalmazni az ország megbékítése érdekében.⁴⁰

Ezek azok a sorok amelyek mind a mai napig megosztják a kínai történészeket. Ez a kérdés pedig azért is annyira fontos, ugyanis a tajping-felkelés Kína forradalmakból és polgárháborúkból álló történelmének egyik legkiemelkedőbb eseménye. Egyrészt, „a kínai forradalom atyja” Szun Jat-szen a legyőzött mozgalom szellemi utódjának tekintette magát, másrészt a mai Kínai Népköztársaság, az ideológiai ellentétek ellenére, az egykori forradalom örököseként reflektál önmagára.⁴¹ Ez persze nem azt jelenti, hogy a kínai történészek, ha a marxista keretek megkövetelték ne bírálták volna a tajpingok forradalmi hiányosságait, azonban a mozgalom vezetői viszonylagos érinthetlenséget mutattak egészen a mozgalom bukásának évfordulójáig.

1964-ben, Nanking elfoglalásának századik évfordulóján új politikai szelek fújtak Kínában, amelyek a reakciós imperializmussal szembeni harci megerősítését követelték. Ennek hatására a kínai kormány, az addigra már szinte teljességgel idealizált, népi hősi szerepet betöltő Li Xiucheng mítoszrombolásába kezdett. Li Xiucheng a Lojális Király Nanking elfoglalása után fogságba esett, és kényszer hatása alatt megírta az önéletrajzát. A Csing bürokráciának és Zeng Guofan cenzúrájának köszönhetően azonban egészen 1962-ig nem került nyilvánosságra az eredeti kézirat. A Csing udvarnak küldött többszörösen módosított másolat pedig finoman

⁴⁰ UHALLEY Jr. (1966), 307.

⁴¹ UHALLEY Jr. (1966), 305.

szólva sem tekinthető objektív aspektusnak Li Xiucheng alakjáról. Persze, az hogy Li valóban áruló volt e, akkoriban nem számított, ugyanis a maoista lecke keretei között annak a ténye, hogy úgy tűnt kapitulált, példaként szolgált arra a viselkedésre, amit el kell ítélni.

5. Li Xiucheng körüli történész vita

Természetesen több évtizednyi hőskultuszt nem lehetett egyik pillanatról a másikra lebontani, és a történészeket is megosztotta Li alakjának a kérdése. A történészi vitának két fontosabb évszáma volt, az első a már említett 1964, a másik pedig az 1979 tavaszán rendezett, ahová már külföldi történészeket is meghívtak.

A linearitás a vita során fontos, ezért a kutatás is igyekszik majd ilyen sorrendbe haladni az események összegzése során. Stephen Uhalley Jr. aprólékosan nyomon követte a 64-ben zajló eseményeket, a kutatás nagyban építkezik az ő tudósítására. A kínai történészi vita egyik legfontosabb szereplője Lo Erh-kang volt, a nankingi Tajping Történeti Múzeum egykori igazgatója.⁴² Lo Erh-kang kidolgozott egy nagyon részletes tézist Li Xicheng önéletrajzával kapcsolatban, ami szembement a Párt politikai irányváltásával. Így hát mikor 1964-ben az emlékévként vitája elkezdődött a bírálatok legfőbb céltáblájává Lo Erh-kang vált.⁴³ Leghevesebb kritikusa Ch'i Pen-yu volt, aki egészen odáig merészkedett, hogy azzal vádolta Li Xiuchenget egyenesen a történelem folytonosságával szemben cselekedett a megadásával, ugyanis az osztályharc, azon belül is a parasztok feudalizmus elleni harca az egyetlen olyan jelenség, amely a történelem kezdete óta állandó volt.⁴⁴ Ch'i kritikájának a végletességét az is jól jelzi, hogy még olyan történészek is bírálták, akik szintén Li árulása mellett érveltek. Cho Yen-fa és K'ang Yu-ming egyaránt azt vallották, hogy bár Li valóban hibázott azzal, hogy megadta magát, ki volt téve a kora történelmi és osztálybeli korlátjainak.⁴⁵ Uhalley nem értett egyet Li árulásával és ezen meglátásokat azzal az egyszerű érveléssel söpörte asztal alá, hogy pontatlan történelmi forrásból dolgoznak. Li Xiucheng eredeti önéletrajza, ugyanis egyszer sem említi sem a megadás kifejezést, sem annak bármilyen szinonimáját, ezeket Zeng Goufan írta bele az utólagos cenzúrája során.⁴⁶ Annak, hogy a történészek nem használták az eredeti kéziratot – annak ellenére, hogy már elérhető volt számukra – egyértelmű politikai okai voltak. Uhalley részéről érezhető volt, hogy leginkább az általa is beismerten idealizáló Lo Erh-kang féle

⁴² UHALLEY, Jr. (1966), 307.

⁴³ Uo. 307.

⁴⁴ UHALLEY, Jr. (1966), 312.

⁴⁵ Uo. 312.

⁴⁶ UHALLEY, Jr. (1966), 316.

meglátást támogatta, ami az „álmegadásra” és „megtévesztésre” alapozza Li Xiucheng védelmét.⁴⁷

Bár Lo Erh-kang azon álláspontja, hogy Li Xiucheng célja a forradalom lángjának az életben tartása volt a megtévesztő önéletrajzával, egyértelműen idealista, Jen Yu-wen cikke, amiben rámutatott, hogy az eredeti kéziratban leírja Li, az ország megbékélése után örömmel hajlandó lenne meghalni valószínűsítheti, nem a primer halálfélelem áll a vitatott dokumentum megszületése mögött.⁴⁸ Akkor vajon mi motiválhatta a Lojális Királyt? A legközelebb Yuan Shu és Lu tzu állhat az igazsághoz.⁴⁹ Ők ugyanis feltették azt a kérdést Li Xiucheng önéletrajzát olvasva, hogy miután Li a megadás mellett döntött, miért ír a vallomásában szimpatikusan a tajpingokról? Yuan és Lu szerint ez azért történhetett, ugyanis ezzel a lépéssel akarta emlékeztetni a fogvatartóit a vezetővel szembeni mindenkori hűségéről.⁵⁰ Megjegyzik, hogy Li ki is emeli, amennyiben Hong Xiuquan még életben lenne, az ő megadása árulásnak számítana, azonban már halott és a királyság elveszett. Továbbá ők is erősen kritizálják a Lojális Királyt kiemelik, hogy mindenképpen szükséges hangsúlyozni Li paraszti származását, ugyanis ez a földesurakkal szembeni osztálybéli tendenciája volt, vagyis nem volt képes levetkőzni a korábbi osztályjegyeket.⁵¹

Alex Volkoff és Edgar Wickberg „*New Directions in Chinese Historiography: Reappraising the Taiping: Notes and Comment*” című esszéjében már mérséklődtek a politikai hangok Li Xiucheng alakja körül. Kínában 1979-re az a „puha kritika”-i álláspont lett a jellemző, amit korábban Yuan Shu és Lu tzu képviseltek. Azaz elítélik Li kapitulálását, azonban elfogadják azt a maoista retorikát, miszerint egy parasztlázadás során akár a végsőig harcoltak a vezetők, akár maguk is feudális uralkodók lettek, akár megadták magukat az osztályellenségnek, az eredménytől függetlenül mindegyik dicséretes volt.⁵² Alex és Edgar is arról számol be az 1979-ben tartott tajping történetírásról szóló szimpóziumról, hogy a kínai történészek többsége visszatért ahhoz az állásponthoz, hogy Li hős volt, legalábbis az elfogásáig biztosan.⁵³

a) **Történelmi determinizmus**

⁴⁷ UHALLEY, Jr. (1966), 308.

⁴⁸ UHALLEY, Jr. (1966), 317.

⁴⁹ UHALLEY, Jr. (1966), 314.

⁵⁰ Uo. 314.

⁵¹ UHALLEY, Jr. (1966), 315.

⁵² Uo.

⁵³ VOLKOFF, WICKERBERG, (1979), 483.

Ezt a fajta kritikai szemléletváltást Uhalley talán pozitívnak értékelné, Alex Volkoff és Edrag Wickerberg azonban nem így volt vele. Li Xiucheng alakja körül a probléma a kínai történészek politizálásban rejlik. Az a fajta artikulálatlan marxista felfogás, miszerint a történelem, mint erkölcsi modell kell, hogy szolgáljon a jelen és jövő nemzedéke számára továbbra is jellemző a kínai történetírásra. A történelmi determinizmus sok esetben egészen odáig terjed, hogy tajping vezetőket Marxhoz, Maohoz vagy Leninhez hasonlítanak, vagy általuk használt idézetet hoznak fel döntő érvként egy-egy vitatott helyzetben.⁵⁴ Ezt a fajta determináló retorikát a legjobban, ám mégis legfinomabban maga a konfliktus elnevezése tükrözi. Tobie Meyer-Fong a „*Where the War Ended: Violence, Community, and Commemoration in Cinha's Nineteenth Century Civil War*” című írásában hosszasan kifejti, hogy miért fontos a „forradalom” elnevezés Kínának. A Taiping felkelést forradalmi mozgalomnak nevezni egy előretekintő idővonalhoz társítja magát az eseményt, ezáltal megelőlegezve a Kínai Kommunista Párt győzelmét. Szerinte a legpontosabb elnevezése a tizennégy éven át tartó harcoknak a „polgárháború” lenne, ugyanis ezáltal nem helyeződik maga az esemény egy lineáris perspektívára, a „lázadással” vagy „forradalommal” szemben. Ugyanis a tajping-felkelést nem lehet lineárisan vizsgálni.⁵⁵ Nem egy államellenes háborúról beszélünk, nem a Csing-dinasztia megdöntése volt sem Hong Xiuquannak, sem pedig Li Xiuchengnek a célja. A tajpingok államot építettek, dogmatikus, vallási alapokra, ennek pedig csak egy szűk szeletét képezte a Kínai Népköztársaságban marxista érvként felhasznált magántulajdon és osztálykülönbségek megszüntetése. A tajping korszak determinizálás azonban nyugaton is megfigyelhető. Kathleen Gough a „*Roots of the Pol Pot Regime in Kampuchea*” című írásában párhuzamot von a Pol Pot rezsim és a tajping mozgalom között. Kathleen az alapvető ideológiai különbséget leszámítva, a népiértésben, a személyi kultusz megjelenésében és a követők korában, illetve származásában véli fölfedezni az egyezést. Mind a Pol Pot rezsim, mind pedig Hong Xiuquan eltörölte a nemek közötti egyenlőséget, a magántulajdont, illetve tiltotta a kábítószerhasználatot és a prostitúciót. A hasonlóságok ellenére a párhuzam pontatlan. Önmagában már az a tény, hogy kambodzsai rendszer osztályelvű volt, a tajping mozgalom pedig vallási, dogmatikus alapú kizárja a történelmi determinizmus lehetőségét. Azonban voltak olyan specifikus különbségek, amelyek tovább árnyalják a képet.⁵⁶ Ezek egy részét elég pontosan kifejti James T. K. Wu a „*The Impact of the Taiping Rebellion upon the Manchu Fiscal System*” című

⁵⁴ VOLKOFF, WICKERBERG, (1979), 488.

⁵⁵ Tobie MEYER-FONG, *Where the War Ended: Violence, Community, and Commemoration in Cina's Nineteenth-Century Civil War*, Oxford University Press on behalf of the American Historical Association Stable, 2015, 1724.o.

⁵⁶ Kathleen GOUGH, *Roots of the Pol Pot Regime in Kampuchea*, Social Justice/Global Options, 1986, 37-38.o.

tanulmányában. Bár a Mennyei Királyság területén igyekeztek a magántulajdon megszüntetésével, illetve a földosztással, sosem ürítették ki a városokat, szüntették meg a pénzt és a földbirtokoknak is megmaradtak névlegesen a tulajdonosaik a földadó beszédese érdekében. Továbbá a Pol Pot rezsimmel ellentétben a városoknak is fontos szerep jutott a gazdasági felépítésben. Különböző üzleti részlegek megteremtésével igyekeztek ösztönözni a régiók közti kereskedelmet, ezekre azonban a következő fejezetben részletesebben kitér a tanulmány.⁵⁷

Az érzékelhető pontatlanság és determinizmus a tajping korszak nehezen kutathatóságából fakad. A polgárháború alatt és után zajló tisztogatás, illetve önmagában a Csing bürokrácia nagyban megnehezíti a korszak objektív perspektívából való vizsgálatát. Azonban az erre való törekvés elengedhetetlen.

b) Új vizsgálati szemlélet

Az eddigi, elsősorban kínai-marxista iskolával szemben, a már említett Mario Sabattini a „*Un personaggio storico controverso: Li Xiucheng (Prima Parte)*”, című írásában formabontó módon kitágítja Li alakjának vizsgálatát. Az megszokott, önéletrajzra való koncentráció helyett a levelek, vallomások és külföldi feljegyzések elemzésére helyezi a hangsúlyt. Beismeri, hogy a Csing bürokrácia korruptsága miatt ezen dokumentumok analízisa nehezebb folyamatnak tekinthető, azonban hosszútávon egy tágabb képet festhet Li alakjáról.⁵⁸ Sabattini jobban igyekezett elkerülni, hogy érződjön az állásfoglalása, mint Uhalley illetve nem kötötte meg a kezét a marxista történet szemlélet. Elvonatkoztat Li, sok esetben mitikusként kezelt alakjától, és emberként kezeli. Nem követi se Lo Erh-kang, se pedig Ch'i Pen-yug álláspontját és nem korlátozza a kérdéskört Li Xiucheng vizsgálatát az elfogása utáni nyolc napjára. Milyen kapcsolatban volt Hong Rengannal? Hogy viszonyult a tajping ideológiához? Mit gondolt Hong Xiuquan testvéreiről?⁵⁹ Ezek mind olyan kérdések, amire a kínai-marxista történetírás nem tér ki. Li Xiucheng alakjának taglalásánál azonban ez a mikrotörténelmi vizsgálat nem működik. Egyrészt sok esetben még mindig releváns történelmi forrásként vizsgálják, a Zeng Goufan által cenzúrázott változatát Li Xiucheng önéletrajzának, másrészt maga az eredeti kézirat is olyan keretek között született, ami befolyásolta annak a tartalmát. Li levelezései, proklamációi

⁵⁷ James T. K. WU, *The Impact of the Taiping Rebellion upon the Manchu Fiscal System*, University of California Press, 1950, 271-272.o.

⁵⁸ SABATTINI, (1979), 125.

⁵⁹ SABATTINI, (1979), 137.

és elsősorban a nyugati szereplőkkel fenntartott kapcsolatai egy sokkal objektív megvilágítást nyújtanak a személyiségéről.⁶⁰

Li Xiucheng vizsgálata jelenleg több problémával küzd. Egyrészt a kínai-marxista iskola nem képes elvonatkoztatni a „jó-rossz” retorikai eszközök használatától, ami már önmagában pontatlan módszertan a történelmi viták keretei között.⁶¹ Ezt emeli magasabb szintre az állami politika állandó jelenléte a tajping mozgalom, azon belül is Li Xiucheng, mint személy elemzése körül. Ez egy társadalmi bipolaritást eredményezett Li alakjánál, ugyanis nemzeti hősből lett közellenség, majd ennek a kettőnek egy disszociatív ötvözete. Azonban se Lo Erh-kangnak, se Ch’i Pen-yugnak se más kínai-marxista történetíróknak az elemzése nem lesz helytálló a Lojális Királyról, amíg azt politikai keretek közé szorítják. Emellett a másik probléma a nyugati vizsgálat hiányával van. A huszadik század derekán voltak törekvések a tajping-felkelés kutatására, főleg a történészi vita kitörése után – ekkoriban született Mario Sabattini értekezése is Li Xiuchengről – azonban azok a századfordulót követően jelentősen minimalizálódtak. Olyan kisebb disszertációk, mint Jordan Weinstock *„A War of Words: The Cir ds: The Circulation and Interpretation of Taiping Depositions”* című munkája – ami többek között pont Li Xiucheng vallomásával foglalkozik – továbbra is készülnek, azonban nagyobb tanulmányok nem jellemzőek.⁶² Ez elsősorban annak köszönhető, hogy a korszak forrásbázisa két részre szakadt. A kínai források a Nankingi tajping könyvtárban fellelhetőek és szinte teljesen elérhetetlenek a nyugati történészek számára, a nyugati tábornokok, hivatalnokok és kereskedők feljegyzései pedig az amerikai, brit és francia egyetemi könyvtárak többségében találhatóak. A források ilyen jellegű szétszórtsága és nehezen elérhetősége pedig nehezíti a korszak kutatását, ezzel pedig Li Xiucheng alakjának tisztázását is.

A kutatás eddigi eredményeképpen azonban Li Xiucheng nem volt se népi hős, se pedig a forradalom árulója. Egy tehetséges, ambiciózus alak volt, aki előnytelen származása ellenére meglátta és megragadta a lehetőséget a tajping mozgalomban. Valószínűleg Mario Sabattini jár a legközelebb a valósághoz azzal az álláspontjával, hogy Li már a háború vége előtt igyekezett elszakadni a tajping függéstől, és egy saját régiót kialakítani magának, azonban a tanulmány nem jutott el ezen álláspont bizonyítására. Ahhoz, hogy egy pontosabb, a marxista történelmi determinizmustól mentes kép formálódjon meg Li alakjáról és magáról a korszakról, szükséges egy kicsit jobban belemélyedni a tajping társadalom felépítésébe.

⁶⁰ SABATTINI, (1979), 128.

⁶¹ VOLKOFF, WICKERBERG, (1979), 487.

⁶² Jordan WEINSTOCK, *A War of Words: The Circulation and Interpretation of Taiping Despositions*, Washington University Open Scholarship, 2019, 44.o.

6. A tajping hagyaték és Zeng Guofan változtatásai

A dolgozat által is többször említett tény, hogy a tajping-felkelést a mai Kínai Népköztársaság az ősének tekinti, úgy hogy lényegében egy teokratikus, keresztény protestáns felkelésről beszélünk elsőre furcsán hathat. Az azonban elvitathatatlan, hogy a tajping rendszernek voltak kifejezetten marxista kultúrpolitikának ható közvetett vonatkozásai is. Ennek megértéséhez kicsit távolabbról szükséges indítani. A 19. századi Kína 1850-re borzalmas gazdasági állapotban volt, az első ópiumháború (1839-1842) elvesztésével kereskedelmileg kiszolgáltatottá vált a briteknek, és igen jelentős volt a munkanélküliség és az éhezés. A szegénység leginkább a déli kantonokat sújtotta így természetes volt, hogy a felkelés is onnan indult ki. Jól mutatja a Csing dinasztia katasztrofális állapotát, hogy míg a tajping csapatok 1850-ben harmincezer főnél kisebb sereggel indultak, 1853-ra Nanking elfoglalására több mint hárommillió lelket számláló haderőt tudtak felvonultatni.⁶³ Hong Xiuquan észrevette az előnyeit és a veszélyeit is annak, hogy ilyen iramban növekszik a támogatóinak a száma, ezért kidolgozta a mozgalom gazdasági alapjait. Ennek a tervnek az egyik legfontosabb alappillére a gazdasági egyenlőség volt, miszerint a szegénység az, ami mindenkit összekötött a forradalmi harcban.⁶⁴ Mindenki hozzájárult a közjóléthez, és mindenkit közforrásokból kellett kiszolgálni. A hadsereg fenntartásához a tajpingok négy alapvető gazdasági forrásra támaszkodtak; az ellenségtől elkobzott vagyona, az ezek eladásából származó bevételre, támogatásokra, valamint az adókra, amelyek vidéken földadó, a városokban pedig iparendékek formájában jelentek meg.⁶⁵ Megszüntették a nemek közötti egyenlőtlenséget, a lábelkötés betiltásának bevezetésével pedig a nők is képesek voltak a hadseregben szolgálni és a földeken dolgozni. Még olyan részletekre is figyeltek, hogy nőket és a férfiakat elkülönített barakkokban helyezték el, így megakadályozva a szexuális visszaéléseket.⁶⁶ A dohányzás, alkoholfogyasztás, prostitúció, rabszolgaság, kockázás és poligámia mellett az ópiumot is betiltották, ezzel elvágták magukat egy fontos kereskedelmi kapcsolattól a britekkel. Ezt a városokban különböző üzleti részlegek felállításával próbálták kivédeni, hogy ezzel ösztönözzék a különböző régiók közötti kereskedelmet. A legfontosabb intézkedésük azonban mindenképpen a magántulajdon megszüntetése volt. A földeket felosztották a parasztok között,

⁶³ WU, (1950), 271.

⁶⁴ Uo. 271.

⁶⁵ Uo. 271.

⁶⁶ WU, (1950), 272.

azonban ők csak dolgoztak rajta nem lettek a tulajdonosai.⁶⁷ A földbirtokos rangjára csak a földadó megfizetése miatt volt szükség, a parasztok korábbi terhei azonban megszűntek. Így nem meglepő, hogy a paraszti réteg üdvözölte először a tajping-felkelést. Ennek a rendszernek a lényege az volt, hogy a paraszt a megtermelt javakból megtartott annyit amennyi az önfenntartására szolgált, a felesleget pedig megtartotta. Ez a kezdetben jól működött, azonban a felkelés vége felé a parasztok csak a saját létfenntartásukra szolgáló terménymennyiséget termelték meg, mert nem akartak fölöslegesen többet dolgozni.⁶⁸

Ezek James T. K. Wu összegzésében elsöre mindennemű árnyalás nélkül könnyen a történészek számára kerülendő szimpátiát válthatják ki az olvasóból, azonban érdemes több oldalról megvizsgálni az eseményeket. Európában a kezdetektől fogva megosztó téma volt a tajping mozgalom. 1860-ban, még James Bruce, Elgin grófja egy Nankingba látogató misszionáriussal való beszélgetés után azt írta egy levelében testvérének, Frederick Bruce-nak, hogy a lázadók országában [Mennyei Királyság] tökéletes rend uralkodik, a parasztok szállítják az élelmiszert Nankingba, a katolikusokkal kezdenek megbékélni, illetve a minden évben a városon átszállított 5 millió fontnyi áruból egy shillinget sem lopnak el.⁶⁹ Bár Frederick Bruce, aki ekkoriban a brit kereskedelem főfelügyelője volt Kínában sosem támogatta a tajping-felkelést, mégis voltak törekvések brit részről a lázadók felé való nyitásra. A brit parlament egy ideig hintapolitikát folytatott a Csing-dinasztia és a felkelők között, igyekezett megőrizni a semlegességét. A tajpingokkal szembeni legfőbb kritikájuk a szervezetlenség, kormányzásra, államalkotásra való alkalmatlanság volt. Mikor a lázadók 1861 decemberében megtámadták Ningpót, az ott állomásozó brit haditengerészeti erők nem próbáltak meg beavatkozni. A brit parlament egy lehetőségnek fogta fel Ningpó elfoglalását arra, hogy kiderítsék lehetséges e tengeri kereskedelmet folytatni egy tajpingok által ellenőrzött kikötőből.⁷⁰ John S. Gregory szerint az egyik oka a brit politika megváltozásának a lázadókkal szemben, hogy nem állták ki a kereskedelemre vonatkozó próbát. Gregory kifejti, hogy a brit közvélemény minden bizonnyal végtelenül sarkított képet kapott a tajping-felkelésről. Az imperialista beavatkozás legvalószínűbb oka az lehetett, hogy a britek féltek Kína anarchiába fordulásától, ami korlátozta volna a kereskedelmi befolyásukat a térségben.⁷¹ A téma körüli konszenzus hiánya hasonló jeleket mutat Li Xiucheng körüli vitáéhoz. H. B. Morse egy rabló, fosztogató hordaként

⁶⁷ Uo. 272.

⁶⁸ Uo. 272.

⁶⁹ John S. GREGORY, *British Intervention Against the Taiping Rebellion*, Association of Asian Studies, 1959, 13.o.

⁷⁰ GREGORY, (1959), 15.

⁷¹ GREGORY, (1959), 24.

hivatkozik a tajping felkelőkre, a már említett Lo Erh-kang ezzel szemben antiimperialista retorika szerint az idegen agresszióval szemben álló szabadságharcosként írja le őket.⁷² Az ő meglátásában a brit kormány a korai kínai nacionalizmus kialakulásától félt, és azt próbálta csírájában elfojtani. De mindenképpen érdemes említést tenni Karl Marx korabeli publikációiról is. Egyrészt mivel a gazdaságpolitikájával megegyező jeleket mutatott a tajping belső strukturális berendezkedés – annak sikerességétől függetlenül – másrészt mivel a mai és huszadik századi Kína történetírói az Ő öröksége mentén vizsgálják a tajpingokat. Marx a „*Revolution in China and In Europe*” című publikációjában 1853-ban még pozitívan, támogatólag értekezett a Kínában zajló forradalmi megmozdulásokról, a tajpingokra parasztfelkelőkként hivatkozva.⁷³ Majd egy évtizeddel később azonban, a „*Chinese Affairs*”-ben bírálta a felkelőket. Kiemelte a brit imperialista politika felelősségét is, az ópiumháborúkkal és az ezüst kiáramoltatásával, azonban a lázadókat egy groteszk borzalomnak hívta, akik még nagyobb csapás a lakosság számára, mint a Csing-dinasztia. A vádjait Harvey, ningpói angol konzul beszámolójára alapozta, aki részletesen beszélt a tajpingok kegyetlenkedéseiről.⁷⁴

A két fél brutalitását August F. Lindley fejezete részletesebben kifejti, egy más perspektivikus megközelítésből, azonban ezeknek a beszámolóknak az objektivitása, ahogy azt John S. Gregory is kiemelte, kétségszoros. A brit társadalom megosztottságát azonban jól mutatja, hogy bár a Harvey konzuléhoz hasonló beszámolók kifejezetten gyakoriak voltak a szigetországban, a Nanking elfoglalása után zajló tömeges kivégzések kritikai hullámot váltottak ki az „embertelen szövetségessel” szemben.⁷⁵

Mindenesetre a fent felsorolt gazdasági módosítások azok, amelyek miatt a Kínai Népköztársaság az önnön forradalmi bölcsőjét látja a tajping mozgalomban, természetesen azon alap gondolat nélkül, miszerint Isten szemében mindenki egyenlő, ezért mindenkinek ugyanannyi földje, élelme, ruhája és pénze kell, hogy legyen.

Ennek az eredetmítosznak a főhőse maga Li Xiucheng volt, egészen a már említett 1960-as évek béli történetírói vitáig. Ekkor fordult át az állami retorika hőskultuszból hőstagadásba, és ezek után állt elő Lo Erh-kang a kutatásával, amiben igyekezett elhárítani a Li Xiucheng árulásáról szóló vádakat. Bár a politikai szempontból megváltoztatott történelemszemlélettel nehéz vitázni, ugyanis nem érvek-ellenérvek mentén zajlik a diszkusszió a dolgozat mégis megvizsgálta, hogy Zeng Guofan feljegyzései miről árulkodnak.

⁷² GREGORY, (1959), 20-21.

⁷³ Karl MARX, *Revolution in China and In Europe*, Daily Tribune, New York, 1853

⁷⁴ Karl MARX, *Colonialism and Modernization – Chinese Affairs*, Die Presse, 1862

⁷⁵ GREGORY, (1959), 20.

Li Xiucheng a hol önéletrajznak, hol vallomásnak nevezett kéziratát 1864. július 30. és augusztus 7. között írta. Ennek a terjedelme nagyjából 40-50 ezer karakternek feleltethető meg. Zeng Guofan ezt átdolgozta aminek a végeredménye körülbelül 28 ezer karakter lett.⁷⁶ A két kézirat között számos eltérés van, ezeket a már többször említett Mario Sabattini, a velencei Ca' Foscari Egyetem Ázsiai és Észak-Afrikai Tanulmányok Tanszékének egykori emeritus professzora az ellentmondásos történelmi személyiségekkel foglalkozó sorozatának első részében szedte össze.⁷⁷ A legfontosabb különbségnek egyértelműen, Hong Xiuquan halála tekinthető. Hong halálával kapcsolatban nagyon sokáig ellentmondásos források álltak rendelkezésre, a Csing-dinasztia korrupciójának, és a lázadásokkal szembeni „mindent eltörölni” elvnek köszönhetően. Magyarországon, az egyébként rendkívül kevés, tajping-felkeléssel foglalkozó szakirodalom is rendre rosszul idéz, ez azonban nem igazán róható föl a kutatóknak tekintve, hogy az eredeti kínai másodlagos források is többnyire pontatlanok voltak.⁷⁸ Mára azonban egyértelmű, hogy Zeng Guofan megváltoztatta Li Xiuquan beszámolóját a Mennyei Király halálával kapcsolatban. Li Xiucheng ugyanis a vallomásában azt állította, hogy a Mennyei Király a 4. hónap 21. napján (a tajping naptár szerinti 14. évben), azaz 1864. június 3-án halt meg, miután egy ganlu nevű gyógynövényes főzetre rosszul reagált a szervezete.⁷⁹ Az ekkorra már súlyos paranoiával küzdő Hong megtagadta az orvosság megivását és betegségben elhunyt. Zeng Guofan több példányban kinyomtattatta Li kéziratát és ezekben hajtott végre változtatásokat. Ezen változtatás szerint Hong Xiuquan a Tongzhi-korszak 3. évének 4. hónapjának 27. napján (1864. június 1-jén) mérgezte meg magát, mert Zeng Guofan befejezte a főváros körüli alagutak építését. Zengnek az igen egyszerű célja valószínűleg annyi lehetett, hogy felmagasztalja az ostromló csapatokat. A másik fontos változtatás Li elfogásának körülményire vonatkozott. Li Xiucheng helyi parasztok ejtették foglyul menekülés közben, majd adták át Zeng csapatainak. Erről Li annyit írt, hogy „két gazember” foglyul ejtette. Ezt Zeng Guofan törölte, és saját kézírásával, piros színnel kiegészítette: *"Elfogtak a Zeng tábornok parancsnoksága alatt álló kormánycsapatok, akiket üldözésre küldtek"*.⁸⁰

Mario Sabattini Zeng Guofan cenzúráját öt fő indokkal magyarázta:

⁷⁶ SABATTINI, (1979), 121.

⁷⁷ SABATTINI, (1979)

⁷⁸ FORGÁCS Marcell, *Kína rövid története*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1960, 183-193.o.

⁷⁹ Anthony NUTTING, *Gordon martyr and misfit*, New York, C.N. Potter, 1966, 66-68.o. – Anthony Nutting ebben az írásában szintén öngyilkosságról beszél annak ellenére, hogy ekkora már elérhető volt az eredeti kézirat.

⁸⁰ SABATTINI (1979), 123.

1. Hogy ne keltsen gyanút a mandzsu udvarban a túlzott dicsőítése, ezért minden részletet töröltetett ami magasztalta volna, mivel félt, hogy eltávolítanák vagy eltüntetnék ha veszélyt látnak ezek miatt benne.
- 2. Annak megakadályozása, hogy a vallomása ellent mondjon a bíróságnak korábban küldött katonai műveletekről szóló hivatalos jelentéseknek. Ezért számos katonai műveltről, illetve azoknak idejéről szóló jelentést elhallgattak.
- 3. A Hunan hadsereg eredményeinek a hangsúlyozása. Minden részletet, ami Zeng Guofan hadseregének vereségeiről szólt, eltüntettek.
- 4. Minden részletet, ami a tajpingok ügyük iránti hűségéről, vagy az ellenséggel szembeni nagylelkűségéről szólt, elhallgatták. Ugyan ez vonatkozott Li Xiucheng érdemeire is (őszinteség, hűség, kegyelem stb.).
- 5. Li Xiucheng tíz pontjának az elhallgatása. Miután Zeng Guofan úgy döntötte, hogy nem fogadja el Li Xiucheng terveit a megmaradt taipingok legyőzésére és megbékítésére félt, hogy a bíróság ezt hibás döntésnek titulálná, ezért eleinte elhallgatta a felsorakoztatott tíz pontot és töröltette azokat a részeket, amelyekben Li Xiucheng kijelentette, hogy mindig is kevés lelkesedést táplált a tajpingok ügye iránt.⁸¹

Ahogy Mario Sabattini is megjegyezte, mind a mai napig az egyik legfontosabb forrás Li karakterének a tanulmányozására, a hadvezér önnön kézírata, azonban ezen kívül is vannak használható irodalmak. Sabattini ezeket szintén öt kategóriába sorolta.

Az első a császári csapatok által elfogott tajping vezetők vallomásai. Természetesen ezen források vizsgálata során szemelőt kell tartani, hogy milyen körülmények között születtek, de van pár érdekes dokumentum. Kiemelten fontos, a fiatal Mennyei Király Hong Tianguifu vallomásaival. Bár Li az önéletrajzában kifejezetten rossz véleménnyel ír a trónörökösről, mégis az ő segítségével (a saját lovát adta a fiúnak) sikerül kimenekülnie az ostromlott Nankingból.⁸² Mindezek ellenére a fiatal császárt elfogták, és Lihez hasonlóan vallomásra kényszerítették. Bár Tianguifu a vallomásában nem sok szót ejt Li-ről, annyit mindenképpen kihangsúlyoz, hogy Hong Xiuquan halála után minden katonai döntést ő hozott, és részletesen kifejti a szökésben való részvételét is. Ezáltal őt teszi meg felelősnek az elhúzódo harcok miatt. Hasonlóan fontos, bár rövid vallomás Huang Wenying tajping tábornoké. Ő különösen kegyetlennek festi le Li Xiuchenget, főleg a Sanghaj város elleni ostrom során.⁸³

⁸¹ SABATTINI (1979), 124.

⁸² SABATTINI (1979), 125.

⁸³ SABATTINI (1979), 126.

Hasznos forrásként szolgálhatnak a levelezések is. Ezek általában katonai vagy adminisztrációs jellegűek. Csapatmozgásokról írnak, katonai ütközetekről, különböző vallási ünnepek megszervezéséről. Egy 1862 januárjában írt levelében megemlíti, hogy az elfoglalt városokban el kell különíteni a nőket és a férfiakat egymástól, illetve utasításokat ad Shaoxing védelmére és Ningbo elfoglalására. 1862 márciusában Hangcsou elfoglalása után arra kéri a címzettet, aki egy huzhoui nemes, hogy adja meg magát és fogadja el az állást a taiping közigazgatási szférában.⁸⁴

A levelezések mellett a proklamációk, kiáltványok is jó képet alkothatnak Li alakjáról. 1860. júniusában Szucsou elfoglalása után egy verses proklamációban felszólítja a lakosságot, hogy térjenek vissza a foglalkozásukhoz, a nemességet pedig, hogy esküdjenek hűséget a tajpingoknak. A legtöbb kiáltványában érzékelhető, hogy tart a külföldi, főleg a nyugati erők beavatkozásától, és igyekszik nem magára haragítani őket. 1860. augusztusában elrendeli a Sanghaj melletti katolikus templomban, hogy a külföldiek tulajdonát nem szabad megrongálni, a szabályszegőket pedig halállal fenyegeti. 1862-ben Hangzhou elfoglalása után Sanghaj és Szuncsiang lakosságát is megadásra szólítja fel, és külön megkéri a külföldi kereskedőket, hogy ne avatkozzanak bele a katonai műveletekbe.

Illetve a kutatás során leginkább elemzésre érdemesnek bizonyuló dokumentumok, a nyugati feljegyzések voltak. Szükséges kiemelni, hogy Li Xiucheng különösen nagy népszerűségnek örvendett nyugaton, még azok körében is, akik ellenségesen tekintettek a tajping mozgalomra. Ezért a dolgozat három angolszász tábornokot vizsgált, akik részt vettek a Kínában zajló különböző fegyveres konfliktusokban. A kutatás az ő munkásságukon keresztül próbálta értelmezni, hogy Li Xiucheng milyen ember is volt valójában illetve, hogy hű volt-e a tajpingok ügyéhez.⁸⁵

7. Augustus F. Lindley – A Tajping-felkelés története

Az első, Augustus Frederick Lindley (1840. február 3. – 1873. március 29.) különlegesnek számított, ugyanis az a tény, hogy a hadviselés mellett írással is foglalkozott, fontos elsődleges forrásokat szolgáltatott a kutatás számára. A tanulmány elsősorban az 1866-ban papírra vetett „*Ti Ping Tien Kwoh: or the History of the Taiping Revolution*” című munkáját vette alapul.

⁸⁴ SABATTINI (1979), 127-128.

⁸⁵ Uo. 127-128.

Augustus F. Lindley egy brit kalandor és író volt, aki 1859-ben még a Királyi Haditengerészetnél vállalt munkát, 1860-ban pedig már csatlakozott a tajping mozgalomhoz. Ekkor kezdődött igazán a rövid, ám annál tartalmasabb élete.⁸⁶ Elfogadta Li Xiucheng megbízását és segített kiképezni a tajping katonákat.⁸⁷ Leghíresebb ütközete a Jofoolzo-i csata volt, amiben a tajping hadihajók parancsnokaként vett részt. A harcok során elvesztette a feleségét és a legközelebbi barátját. Bár hőstetteiért ezredessé léptették elő, a gyászoló Lindley visszatért Angliába.

Külön érdekes, hogy Charles George Gordon nagy ellenfele és haragosa volt.⁸⁸ A dühe és indulatai azonban nem korlátozódtak kizárólag Gordonra. A Tajping-felkelésről írt kötetében keményen bírálja Nagy-Britanniát. Igazságtalannak tartotta a tajpingokkal szembeni háborút, a brit kormány politikáját rombolónak és erkölcstelennek nevezte. Érdekes, hogy bár Lindley nem volt kifejezetten iskolázott, mégis a vesztzfáliai államra hivatkozott, miközben pellengérre állította a brit birodalmi politikát. Kiemelte, hogy *"egyetlen államnak sincs joga erőszakkal beavatkozni egy másik állam belső ügyeibe, hacsak nincs ellene casus belli"*⁸⁹ Lindley határozottan állította, hogy a forradalom semmilyen jellegű fenyegetést nem jelentett a brit kormányra, és a beavatkozás oka egyedül az ópiumkereskedelem volt. Ő ezt a nemzetközi jog semmibe vételének tartotta. Lindley ezen meglátása hibás, ugyanis a brit ópiumkereskedelem számára a stagnálás, illetve az imperialista állam semlegessége volt a legjövödelmezőbb, ami jól látszott a honkongi iroda 1862-es leveléből is. A küldeményben elleneztek a szigetország fegyveres beavatkozását a konfliktusba, gazdasági érdekekre hivatkozva.⁹⁰ A kutatás eddigi eredményei alapján kettő indokra vezethető vissza a brit katonai beavatkozás a Csing-dinasztia oldalán. Az első, illetve legfontosabb szempont az volt, hogy a Csing-dinasztiában egy olyan rendszert láttak, ami mérhetetlenül korrupt, despota, viszont racionális érdekek alapján működő szereplő a nemzetközi kapcsolatokban, és bár rosszul vezeti az államot, de tudja, hogy hogy kell vezetni.⁹¹ Ezzel szemben a tajpingokban egy dogmatikus aktort véltek felfedezni, ami még csak törekedni sem törekedett egy strukturális társadalmi rend kiépítésére.⁹² A másik okot inkább egy önmentségként lehetne megfogalmazni arra magyarázatként, hogy miért visel Nagy-Britannia hadat egy antiklerikális, despota állam oldalán a keresztény lázadókkal szemben. Ez pedig azzal volt magyarázható, hogy nem tekintették kereszténynek a

⁸⁶ LINDLEY (1882)

⁸⁷ LINDLEY (1866), 62.

⁸⁸ LINDLEY (1866), 50-51.

⁸⁹ LINDLEY (1866), Előszó

⁹⁰ GREGORY (1959), 23-24.

⁹¹ GREGORY (1959), 22.

⁹² MARX (1862)

tajpingokat.⁹³ Lindley mind a két álláspontot elítélte. Számonkérte Gordonon azt a kijelentését, miszerint a tajpingok kormányzásképtelenek lennének és reflektálásképp egy levelet idézett önmagától, ami 1863-ban jelent meg a „*Friend of China*” sanghaji újságban. Itt kifejti a tajping területen tapasztalt virágzó kereskedelmet, jól védett, fallal körülvett falvakat és városokat, a tajpingok vendégszeretetét és szembeállította a császári csapatok által ellenőrzött vidék xenofóbiájával, a rablók által fosztogatott kereskedelmi útvonalakkal és elhagyott, lepukkant falvakkal.⁹⁴ Érezhető, hogy az imperialista érdekek változásával a tajping-felkelést vizsgáló nyugati perspektíva is változáson ment keresztül. Jó példa erre a már említett Karl Marx, aki továbbra is elengedhetetlen a kor vizsgálata szempontjából. Marx a „*Revolution in China and In Europe*” című cikkében még arról beszél, hogy az ázsiai társadalmat be kell vonni a proletár internacionalizmusba a változás érdekében, ahogy azt már 1848-ban a „*Kommunistische Manifest*” is kifejezte.⁹⁵ A kínaiakat ekkor még egy vallási jellegű megfosztott parasztlázadásra ösztönözte. Majd tíz évvel később megváltozott az álláspontja. A „*Chinese Affairs*” cikkében kritizálta a tajpingok általa brutálisnak vélt megnyilvánulásait fajspecifikus leírással rendelkező retorikát használt, ellenben mikor még támogatta a forradalmat a proletariátus nemzetközi testébe sorolja őket.⁹⁶ Marx mind a két esetben beszámolók alapján hozta meg a verdiktet Kína, és azon belül is a tajping mozgalom fölött. A „*Chinese Affairs*” során az angol ningpoi konzul, Mr. Harvey levelére írt egy recenziót, aminek a szubjektivitása merőben megkérdőjelezhető. Marxra a saidista szakirodalom orientalistaként hivatkozik, a dolgozat ezen állítás helyességét nem igyekszik vizsgálni az azonban kijelenthető, hogy míg az ő megfigyelései végig másodlagos forrásokon alapultak, Lindley testközelből tapasztalhatta meg a korabeli Kína területén zajló harcokat.⁹⁷ Lindley volt első nyugati szerző aki beszámolt a tajping-felkelésről, illetve leírást adott magáról Li Xiuchengről is.

A korabeli kínai fegyverzetről adott tudósításai kifejezetten pontosnak tekinthetők a technológiai, ipari fejlettség vizsgálata alapján. A tajpingok felszerelése nagyban megegyezett a császári csapatokéval. A két fél számára nehezen elérhető lőfegyverek közé a muskéták, duplacsöví puskák, illetve pisztolyok tartoztak. Általában négy emberre jutott egy nagyobb méretű muskéta, amit állványra támasztottak. A lovasság mind a két fél oldalán kis létszámú volt, ők általában, kétélű, vastagpengéjű kardokkal harcoltak. A lándzsások fegyverzete egy hosszú bambuszszárat vittek magukkal egy vasfejjel a végén, illetve a szokásos, rövid kínai

⁹³ Gerald SPARROW, *Gordon: Mandarin and Pasha*, London, Jarrolds, 1962, 36-39.o.

⁹⁴ LINDLEY (1866), 50-51.

⁹⁵ Karl MARX, Friedrich ENGELS, *A kommunista kiáltvány*, Kossuth Kiadó, Budapest, 1975

⁹⁶ Anandita THAKUR, *Karl Marx and the Taiping Rebellion*, Institute of Chinese Studies, 2020

⁹⁷ Edward W. SAID, *Orientalism Reconsidered*, University of Minnesota Press, 1985, 101-103.o.

kard amit minden gyalogos használt. Az északi tartományok sok katonája tatár íjjal volt felfegyverezve.⁹⁸ Ez a technológiai kiegyensúlyozottság, illetve a Henry Kissinger által is fejtegetett, elhúzódó, lélektani háborúra való berendezkedés – ami jellemezte a kínai hadviselést – volt az oka annak, hogy a tajping-felkelés során a brit beavatkozásig váltakozó sikereket hozó patthelyzet alakult ki a két fél között.⁹⁹ Illetve maga Li Xiucheng, azaz a Lojális Király.

Ahogy a dolgozat már korábban említette, Hong Xiuquan, a teológiai vezető, a tajping-felkelés atyja a mozgalom gazdasági és társadalmi szervezésére kevés energiát fordított.¹⁰⁰ Ezek érződnek Lindley feljegyzéseiből is. Míg Li nem egy alkalommal a saját palotájában fogadta, és más Wangokkal¹⁰¹ szintén személyes kapcsolata volt, addig a Hong Xiuquan-ról szóló ismereteit a követőitől, valamint unokatestvérétől Hung-jingtől szerezte, illetve Angliába visszatérve olvasta Theodore Hamberg „*The Visions of Hung-Siu-Tshuen, and Origin of the Kwang-Si Insurrection*” című kötetét, valamint a hongkongi Victoria egyházmegye püspökének, George Smithnek, „*A legutóbbi kínai események*” című röpiratát.¹⁰² Hong alakja még életében mitikussá vált, a materialista földi vezetői szerepet felváltotta egy legenda, egy mondakör azáltal, hogy egyre kevesebbet mutatkozott nyilvánosan.¹⁰³ Azzal, hogy Hong kivonul az államigazgatásból Li-re hárul a feladat, hogy fenntartsa a törékeny társadalmi egyensúlyt, ami keretek közé rendezi a frissen kialakult tajping rendszert. Vallási ünnepeket és katonai tanácsokat szervezett, irányította a kereskedelem működését és próbált kapcsolatot tartani a külföldiekkel.¹⁰⁴ Lindley egy nyitottságot és megértést sugárzó férfit vázolt fel, akit egy keresztény kínai állam kialakításáról szőtt álom vezérelt. Li befolyása az államigazgatásban 1859 utánra olyan mértéket öltött, hogy ő volt az egyetlen vezér Hong Xiuquan után, aki aranykoronát viselhetett hivatalosan.¹⁰⁵ Itt már érdemes kihangsúlyozni, hogy Lindley természetesen jogosan vádolható szubjektivitással. A Li iránti odaadása könnyen megfigyelhető abban, hogy szinte az egész kötet alatt következetesen Chung-Wangként, azaz Lojális Királyként, hivatkozik rá, illetve neki ajánlja az előszóban magát a regényt is. Mindezek ellenére Lindley igyekszik fenntartani az objektivitás látszatát, és egy tényszerű perspektívát képviselni a beszámolójában, viszont az olyan értekezései során, mikor a tajping csapatok

⁹⁸ LINDLEY (1866), 203.

⁹⁹ KISSINGER (2011), 35-38.

¹⁰⁰ SABATTINI (1979), 137.

¹⁰¹ A Wang leginkább a magyar „király”, illetve „herceg” megfelelőjének tekinthető

¹⁰² LINDLEY (1866), 28.

¹⁰³ Uo. 28.

¹⁰⁴ LINDLEY (1866), 196-200.

¹⁰⁵ Uo. 196-200.

kegyetlenkedéseit elintézi azzal, hogy olyan újoncok követték el, akik nem voltak hűek az „ügyhöz” az objektivitás máza megremeg.¹⁰⁶ Mindenesetre az kristálytisztán kirajzolódik, hogy Lindley maradéktalanul hitt a tajpingok ügyében, és Li részéről is ezt a fajta hűséget feltételezte. Érthető tehát a felháborodása és döbbnete, mikor Li publikált önéletrajzát olvasta. Lindley soha nem hitte el, hogy Li őszinte szavai kerültek volna nyilvánosságra, ez a fajta álláspont pedig általánosságban jellemezte a nyugati közvéleményt.¹⁰⁷

Bár Lindley alapvetően jó véleménnyel volt a tajping tábornokokról, Li-t kiemelkedően tehetséges katonai géniusznak tartotta.¹⁰⁸ Ez a fajta vélekedés generikusnak volt tekinthető a nyugati országok többségében. Ugyanaz a jelenség volt megfigyelhető egy inverz formában, mint a felkelés vége felé a tajpingokkal szemben. Ahogy egyre több kegyetlenkedésre derült fény a Csing-dinasztia tisztogató hadjárata során, úgy fordult el a polgári támogatás az imperialista országok részéről a mandzsuk ügye felől.¹⁰⁹

Mielőtt a dolgozat kitérne Ward és Gordon vizsgálatára szót kell ejteni magáról a hűség fogalmáról. Ugyanis az esszé központi kérdése az, hogy Li Xiucheng hű volt-e a tajpingok ügyéhez, azonban a kutatás előrehaladtával egyre érvénytelenebbé válik ez a fajta fogalmi megközelítés. Shi Dakait a kínai marxista történétírók többsége már nem tekinti árulónak, pedig a Tiencsingi incidens után elhagyta a Hong Xiuquant.¹¹⁰ Vele szemben alkalmazzák azt a fajta elnéző retorikát, miszerint nem volt más választása, ugyanis veszélyben volt az élete. Ehhez a fajta toleranciához hozzájárul az is, hogy Shi Dakai bár önálló hadjáratot folytatott hat éven keresztül, ami katonai erőket vont el a felkelőktől, soha nem volt hajlandó saját államalapításba kezdeni és lemondani a tajping elnevezésről.¹¹¹ Yang Xiuqing és Wei Changhui árulása, ami polgárháborúhoz vezetett a forradalmi államon belül, egyértelmű.¹¹² Illetve ott van Li Xiucheng kérdése, akinek a megítélése mind a mai napig diverz a kínai történészek között. A kérdés valójában az, hogy mit árult el Li Xiucheng, ha elárulta a Hong Xiuquan ügyét? Shi Dakai elhagyta a tajping területet, és annyi katonát vitt magával ami majdnem megroppantott az egész felkelés gerincét, viszont neki megbocsátott a modern kínai állam. Yang Xiuqing és Wei Changhui egymás közötti harca tízezrek életébe került és szembeszálltak Hong Xiuquannal,

¹⁰⁶ LINDLEY (1866), 200.

¹⁰⁷ JORDAN WEINSTOCK, *A War of Words: The Circulation and Interpretation of Taiping Despositions*, Washington University Open Scholarship, 2019, 47-54.o.

¹⁰⁸ LINDLEY (1866), 196-197.

¹⁰⁹ GREGORY (1959), 20.

¹¹⁰ VOLKOFF, WICKERBERG (1979), 485.

¹¹¹ SABATTINI (1979), 134.

¹¹² VOLKOFF, WICKERBERG (1979), 485.

egyértelmű árulást követtek el. Li Xiucheng bűneként egyedül a fogságban megírt önéletrajzát szokták felsorolni.

Li Xiucheng és a korszak vizsgálata közben sokan nem teszik föl a legfontosabb kérdést, mi is volt maga a tajping rendszer. Egy államforma? Egy gazdasági berendezkedés? Egy egyházrend? Shi Dakai annak ellenére, hogy elhagyta Hong Xiuquan államát, továbbra is tajpingnak tekintette magát. Li Xiucheng Lindley feljegyzései alapján vallásos volt, azonban az államszervezés hiányát kéri számon Hong Xiuquanon. Ezen a ponton lép be a képbe John S. Gregory vizsgálata és Marx kritikája, ugyanis a forradalom nem rendelkezett egy strukturális kerettel. Nem rendeződtek olyan koncentrikus körök Hong köré, ami mindig is jellemezte a kínai államot. Nem tudta ugyanazt az államférfi és vallási vezető szerepet betölteni, mint ami mindig is jellemezte a kínai császárokat.

8. A Mindig Győzedelmes Hadsereg parancsnokai

Ezen strukturalitás hiánya volt végül az, ami az imperialista beavatkozáshoz vezetett. A brit birodalom egyszerűen nem engedhette meg magának, hogy elveszítsen egy olyan kardinális gazdasági gyarmatot, mint Kína. Hiába fenyegetőzött Li Xiucheng brit imperialista beavatkozás esetén a tea és selyem kereskedelem felszámolásával, ezek végül nem következtek be.¹¹³

A tajping forradalom bukását sok okra vezetik vissza, Shi Dakai kivonulása, Hong elhatalmasodó örülete, Li visszavonulása Anqingbnál. A legfontosabb tényezők között azonban egyértelműen a Mindig Győzedelmes Hadsereg, és annak két vezetője Frederick Ward és Charles George Gordon van.

Frederick Townsend Ward (1831-1862) amerikai kalandor, tengerész, katona megítélése mind a mai napig nem egységes az angolszász történetírásban. Caleb Carr életrajza azt írja, hogy Ward kulcsfontosságú szerepet játszott a mandzsu dinasztia győzelmében, mivel megakadályozta, hogy az értékes shanghaji kikötő a tajpingok kezére kerüljön.¹¹⁴ Állítása szerint Ward munkássága lényegében kiegyengette a talajt Kína számára ahhoz, hogy a következő évszázadban is nemzet maradjon. Caleb egyenesen olyan kijelentésekbe bocsátkozik, miszerint Ward a kínai történelem legmegbecsültebb és legvitatottabb amerikaija.¹¹⁵

¹¹³ LINDLEY (1866), 62-63.

¹¹⁴ Thomas A. BRESLIN, *The Devil Soldier: The Story of Frederick Townsend Ward*. by Caleb Carr, Oxford University Press on behalf of Organization of American Historians, 1993, 1611-1612.o.

¹¹⁵ UO. 1993, 1611-1612.

Ward 1831-ben a massachusettsi Salemben született, hajótulajdonos és tengerész családból származott. 1847-ben New Yorkból Kínába hajózott, ezen útja során kóstolt bele igazán a tengerészetbe. Miután visszatért az Államokba rövid ideig egy vermonti katonai akadémián tanult, azonban 1849-ben már apja egyik hajóján szolgált. Ezután kezdett igazán nagy világjárásba, 1850-ben San Franciscóban vállalt munkát, 1851-ben újra Kínába utazott, ahol azonban nem talált igazán jövedelmező vállalkozást ezért egy Mexikóba tartó hajóra szegődött elsőtisztnek.¹¹⁶ Mexikóban Ward csatlakozott a francia hadsereghez, hogy részt vegyen a krími háborúban (1854-1856). A nehéz természetű Ward azonban a háború vége előtt távozott, mivel összeveszett az egyik felettesével. 1857-ben ismét Kínában volt egy gőzhajó elsőtisztjeként, egy-két évre rá pedig az apja hajóközvetítő cégénél dolgozott New Yorkban.¹¹⁷ 1860-ban Ward újból visszatért Kínába, ahol egy kalózkra vadászó amerikai hajón szolgált. Amikor a tajpingok bevonultak Shanghajba a kínai tisztviselők külföldi katonai segítséget kerestek, és Ward a kapcsolatainak hála megkapta a megbízatást. Wardnak kapóra jött a lehetőség, mivel zsoldosként állandó fizetést kapott, illetve a visszafoglalt városokért bónusz jutalmakat ígértek neki.¹¹⁸ Ward először európai és amerikai kalandorokból szervezte meg a csapatát, de ők fegyelmetlennek bizonyultak. Ezután kínaiakkal és a helyi filippínó kisebbség tagjaival duzzasztotta fel a seregét. Összetételében egy soknemzetiségű zsoldosseregről beszélhetünk, aminek európai (elsősorban leginkább francia) tisztjei voltak.¹¹⁹ Ward tevékenységét nem nézték jó szemmel az európai imperialista államok, amelyek semlegességet hirdettek, ezért 1861 áprilisában le is tartóztatták. Védekezésükön kínai alattvalónak vallotta magát, „átalakított barbárként hivatkozott önmagára.”¹²⁰ Gyorsított eljárásban elvett egy kínai nőt, egyik pártfogója, a shanghaji kormányzó segítségével, aki hamis papírokat is állított elő számára, hogy igazolja az állampolgárságát.¹²¹ Wardot végül, mivel nem volt brit állampolgár átadták a kínaiaknak. Nem volt azonban minden európai ennyire ellenséges vele, egy Hope nevű brit admirális kifejezetten dicsérte a tevékenységét. Ő volt az, aki arra biztatta, hogy bővítse a zsoldos csapatainak a létszámát.¹²² Végül Frederick Ward vezetése alatt mintegy nyolcezer főben állapodott meg, a egyes nemzetiségű zsoldossereg csúcslétszáma. Az ezt

¹¹⁶ Keith STEVENS, *THE AMERICAN SOLDIER OF FORTUNE FREDERICK TOWNSEND WARD HONoured AND REVERED BY THE CHINESE WITH A MEMORIAL TEMPLE*, Royal Asiatic Society Hong Kong Branch, 1998-99, 285-286.o.

¹¹⁷ Filomeno V. AGUILAR Jr., *"Filibustero", Rizal, and the Manilamen of the Nineteenth Century*, Ateneo de Manila University, 2011, 445-450.o.

¹¹⁸ Uo.

¹¹⁹ Holger CAHILL, *Frederick Townsend Ward and the Taiping Rebellion*. New York Times, 1931 https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1931/01/11/98311431.pdf?pdf_redirect=true&ip=0

¹²⁰ AGUILAR Jr. (2011), 445-450.

¹²¹ <https://collections.library.yale.edu/catalog/10020622>

¹²² STEVENS (1998-99), 286.

követő időszakban, olyan nevesebb tisztek társaságában, mint a nem túlságosan jó hírnévnek örvendő francia-amerikai, Henry Andres Burgevine és a brit hadmérnök Charles George Gordon, sikerült a Sanghaj körüli harminc mérföldes körzetet visszaszerezni a tajpingoktól.¹²³ Ezen sikerei után egy császár rendelettel Ward csapatait elnevezték az Örökké Győztes Hadseregnek. Végül Wardot 1862 szeptemberében a Cixi ütközet során felderítés közben találat érte. A csatatérről nem messze lévő Ningpóba szállították, és nemsokra rá ott is hunyt el.¹²⁴ Ward halála után vita alakult ki a Mindig Győzedelmes Hadsereg vezetése körül. Ezt követően egy öröklési vita kerekedett a zsoldossereg körül. Először Henry Andres Burgevine kapta meg a Örökké Győztes Hadsereg vezetését, viszont vele több probléma is volt.¹²⁵ Egyrészt végtelenül rossz viszonyt ápolt a szintén vezető tisztséget betöltő Gordonnal, ami megnehezítette a közös munkát. Másrészt a kontrollálatlan alkoholizmus, és rasszizmusa nem tette túl népszerűvé a Csing udvarban. Ennek hatására végül Gordont nevezték ki Ward utódjának, a Burgevine problémát pedig rövidre zárta az ezt követő tajpingok oldalára történő átállása, foglyul ejtése, majd tisztázatlan körülmények között történő vízbefulladás.

Gordon Woolwichban született, egy generációk óta a hadseregnél szolgáló családban. A vezérőrnagy apjában fel sem merült annak a lehetősége, hogy a fiatal Gordon más pályát választana, így az összes testvérével együtt őt is katonai szolgálatra nevelték. A hevestermészetű Gordon gyorsan emelkedett a ranglétrán. Már a Krími háború során kitüntette magát, de igazi legendává a Tajping-felkelés alatt vált.

Gordon 1860-ban érkezett Kínába, a Nyilas háború végére. Mivel rendszeresen levelezett a nővérével sok gondolata megmaradt ezekről az időkről. Sajnálta, hogy csak a harcok végére érkezett, mivel szeretne volna jobban kivenni a részét a háborúból. Illetve, bár egyetértett azzal, hogy meg kell torolni a tárgyalásra küldött brit és francia követek meggyilkolását, vandalizmusnak tartotta a nyári palota felgyújtását és levelekben sajnálkozott amiatt, hogy ez történt.¹²⁶ Gordon a kezdetekben szimpatizált a tajping felkelőkkel a mély vallásossága miatt. Később azonban, miután látta, hogy a Sanghaj melletti vidéken milyen pusztítást hajtottak végre a felkelő csapatok, egy levelében úgy fogalmaz, hogy szívesen szétverné ezt a kegyetlen hadsereget.¹²⁷

Gordon a tajpingokkal szembeni ellenérzései ellenére több esetben is tárgyalt magával Li Xiuchenggel is, sőt tajping vallási ünnepen is vett részt. A Gerald Sparrow által írt kötet, az

¹²³ GREGORY (1959), 15.

¹²⁴ NUTTING (1966), 41.

¹²⁵ SPARROW (1962), 44.

¹²⁶ *Letters of General C.G. Gordon to his sister, M.A. Gordon*, London, Macmillan, 1888

¹²⁷ NUTTING (1966), 33.

egyértelmű eurocentrikus, imperialista felfogása ellenére egy képet alkot Gordon és Li kapcsolatáról. Mind Lindley, mind pedig Sparrow munkái alapján úgy tűnik, hogy Li szeretett vallási vitákba bonyolódni külföldiekkel. Míg ezt Lindley a kulturáltsága és intelligencia egyik alappilléreként fogta föl, addig Gordonból ellenérzést váltott ki. A mélyen vallásos Gordon egy nyugatiakkal szembeni lenézést vélt fölfedezni a Li-vel folytatott viták során, amellyel kollektíve a külföldieket illette.¹²⁸ Ez szembemegy Lindley tapasztalataival, aki végig Li alázatosságáról és szerénységéről számolt be a vele folytatott beszélgetései során, azonban itt érdemes megvizsgálni Zeng Guofan Li Hongzhangnak adott tanácsát amit arra az esetre adott ha nyugatiakkal tárgyalna. Zeng így fogalmazott: *„A külföldiekkel való érintkezésed során a viselkedésed és a modorod ne legyen túlságosan fellengzős, és enyhén bizonytalankodó legyen a magatartásod. Tegye úgy, mintha a sértéseiket, az álnokságaikat és a minden iránti megvetésüket megértenéd ugyan, de közben mégsem értenéd meg, tettesd magad némileg ostobának.”*¹²⁹

Könnyen elképzelhető, hogy ez egy bevett szokás volt a kínai hivatalnokok, katonai tisztviselők között így meglehet, hogy Li is ezt a fajta módszert alkalmazta mind Lindleyel mind Gordonnal szemben annyi különbséggel, hogy a hadmérnök átlátott rajta. Bár egyértelmű, hogy Gordon alakja mitikus formát öltött a korai brit történetírásban, bizonyos dolgok nem elvitathatóak tőle. Gordon nem volt rasszista, és nem volt kegyetlen. Megvetett elődjét Burgevinet a kínaiakkal szembeni előítéletei és alkoholizmusa miatt.¹³⁰ Illetve közeli barátságot ápolt Li Hongzhangal. Ez a kapcsolat akkor romlott meg közöttük, amikor Hongzhang Szucsou megadása után kivégezte azokat a foglyokat akiknek Gordon kegyelmet ígért.¹³¹ Kettejük konfliktusa odáig fajult, hogy Gordon lemondással fenyegetőzött, de végül ezt visszavonta és Hongzhangal is kibékült. Ez az érzelmi köteléke Kínával jól érződik az Augustával folytatott levelezésén is. Egy 1880-ban írt levelében szomorúan ír a Kínába való visszatéréséről, mivel úgy érzi sok minden megváltozott mióta utoljára járt itt. Azonban kiemeli, hogy régi barátja Li Hongzhang jól fogadta, annak ellenére, hogy az ő részéről is érez némi távolságtartást.¹³²

Gordon meglepő érzelmességén jól megfigyelhető, hogy a Li Xiuchenggel és a tajping Wangokkal szembeni kritikája nem rasszizmusból és nem is vallási ellentétekből fakad. Bár némely, főleg a Nyilas háború alatti cselekedetei nem ezt mutathatják, Gordon szerette Kínát, személyes kötődései is voltak a félgymarmati országon belül. Gordon kritikája pusztán emberi

¹²⁸ SPARROW (1962), 36-39.

¹²⁹ KISSINGER (2011), 81.

¹³⁰ NUTTING (1966), 43.

¹³¹ SPARROW (1962), 72-74.

¹³² *Letters of General C.G. Gordon to his sister, M.A. Gordon*, London, Macmillan, 1888, 159-160.o.

észrevétel, ami azonban nem Li becsületességét kérdőjelezte meg, pusztán egy gőgöt feltételez a tajping hadvezéréről. Azonban Gordon, mint tábornokot végig elismerte Li-t, egy kifejezetten jó hadvezérnek tartotta az ellenfelei között.¹³³ Érdekesebb azonban, hogy ez a fajta katonai tisztelet még Zeng Guofan részéről is megfigyelhető volt, ugyanis mikor Li-t Lincghire ítélték,¹³⁴ Zeng úgy tett mintha későn kapta volna meg a levelet és lefejeztette a foglyát. Egyrészt félt, hogy a Lojális Királyt mártírként ünnepelnék ha halálra kínoztatnák, másrészt úgy érezte nem lenne méltó egy ilyen hadvezérhez ez a fajta embertelen halál.¹³⁵

9. Összegzés

A kutatás célja annak a kérdésnek a megválaszolása volt, hogy Li Xiucheng a tajping-felkelés elárulójának tekinthető-e. A dolgozat ehhez elsődleges és másodlagos forrásokra támaszkodott. A történeti kontextus felvázolása után a Kínában zajló történészi vita bemutatása, és olyan másodlagos források vizsgálata zajlott, mint Mario Sabattini Li Xiuchengről írt értekezése. Az esszé második felében főként elsődleges források szemléltetése és elemzése történt, úgymint Marx véleményének a változása a tajping-felkelésről, illetve Augustus Lindley forradalomról írt könyvének az ismertetése. Konszenzusként leszűrhető, hogy Li Xiucheng egyedül egy konzervatív marxista retorika alapján tekinthető az általa képviselt rendszer elárulójának, azonban ott sincs egységes álláspont a kérdéssel kapcsolatban. Li kritikusai szerint az elfogása után újból belehelyeződött az eredendő osztályrendi szerepébe, és egy olyan perspektívából vizsgálta a helyzetet. Paraszti származásúként a belenevelt osztálytudat rákényszerítette, hogy teljesítse az elit akaratát.¹³⁶ Ez alapján a maoista retorika alapján az árulás a forradalom szellemével szembeni árulást jelenti.¹³⁷ A kínai iskola nem veszi figyelembe Mario Sabattini vizsgálatát, ami szerint Anqing eleste után Li egy saját állam kiépítésén kezdett el dolgozni.¹³⁸ Ezért fontos Tobie Meyer-Fong azon pontosítása, hogy a tajping mozgalom időszakára inkább polgárháborúként, mint forradalomként vagy felkelésként kellene hivatkozni.¹³⁹ Ezzel a korszak vizsgálata eltávolodna a marxista retorikától, illetve perspektíva alá helyeződhetne az a tény, hogy nem egy államrendszer megdöntése zajlott, hanem egy párhuzamos államépítés.

¹³³ NUTTING (1966) 66-68.

¹³⁴ Árulóknak járó ezer vágás általi halál. Így végezték ki például Hong Xiuquan tizenöt éves fiát is.

¹³⁵ NUTTING (1966) 66-68.

¹³⁶ UHALLEY, Jr. (1966), 312.

¹³⁷ Uo. 312.

¹³⁸ SABATTINI (1979), 139

¹³⁹ MEYER-FONG (2015), 1724.

Marx és John S. Gregory álláspontja, miszerint a tajpingok semmilyen kormányzásra való hajlamot nem mutattak, pontatlan. Az elsődleges források közül James Bruce, Augustus Lindley és Theodore Hamberg is számol be társadalmi struktúrák megfigyelhetőségéről, a másodlagos oldaláról pedig T. K. Wu szemléltet egy tökéletlen, de létező gazdasági rendszert. A kutatás egyértelműsíti, hogy az államépítésre való törekvés megvolt, azonban kiforrott államrend soha nem alakult ki. A Tiencsingi incidens, és Shi Dakai távozása után a hatalom lényegében Li kezében összpontosult. Hong elvonult a nyilvánosságtól, és egyre rosszabb mentális állapotba került. A Wangok kizárólag közvetve működtek együtt, az egyébként is törékeny tajping állam pedig erőteljesebben szétagolódott.

A társadalmi szerveződés kezdett félkaotikussá válni, ennek hatására kiütköztek azok a hibák amelyek jelezték, hogy a tajping rendszer inkább volt egy konfuciánus-keresztény vallási hullám, mint tényleges államrend. Li Xiucheng, Nanking ostroma során a végsőkéig harcolt a mandzsuk ellen, így egyértelmű, hogy nem állt a dinasztia oldalára. Ha a dolgozat a marxista iskolát követné, akkor sem lehetne kijelenteni, hogy Li elárulta volna a forradalmat. A foglyul ejtést az a Shi Dakai sem kerülte el, akinek a kínai történetírás megbocsátott.¹⁴⁰ Ő vállalta a kivégzését az emberei életéért, ahogy Li is kijelentette az eredeti vallomásaiban, hogy örömmel néz szembe a halállal, ha újra béke lesz az országban.¹⁴¹ A kutatás azonban nem marxista történetírási szemszögből vizsgálja Li alakját, és szembe kell nézni azzal a ténnyel, hogy a tajping rendszer egy ideológiai-vallási hullámnál nagyobb szervezettséggel soha nem rendelkezett. Törekvések voltak az államépítésre, ezek viszont soha nem léptek magasabb szintre a törekvéseknél. Ha Hong Xiuquan despotának tekinthető – hisz hordozott magán despotikus jegyeket – akkor az uralkodó elleni lázadás, lehetne az a rendszer amelyben vizsgálni tudjuk Li feltételezett árulását. Hong azonban megváltóként, isten földi helytartójaként tekintett magára, nem pedig materiális uralkodóként. Li vallásossága – a vallomása alapján bármennyire is kétségbevonható – minden vizsgált elsődleges forrásban kiemelt szerepet kapott, így eretnekséggel sem lehet vádolni.

Mivel Nanking ostroma előbb bekövetkezett, mint kiderült volna, hogy Li miért is vonult el a saját fennhatósága alá eső birtokokra és hagyta ott a harcokat a Mennyei Főváros körbezárása előtt, felelőtlen és tudománytalan lenne feltételezésekbe bocsátkozni. Tekintve, hogy a mandzsuk oldalára nem állt át, látszólag életét áldozta a békéért és minden jel szerint haláláig kitartott a Mennyei Király hite mellett a kutatás egyértelműen arra a konklúzióra jutott, hogy Li Xiucheng nem árulta el a tajping rendszert.

¹⁴⁰ VOLKOFF, WICKERBERG (1979), 485.

¹⁴¹ UHALLEY, Jr. (1966), 317.

10. Bibliográfia

- Alex VOLKOFF, Edgar WICKERBERG, *New Directions in Chinese Historiography: Reappraising the Taiping: Notes and Comment*, Pacific Affairs, University of British Columbia, 1979
- Anandita THAKUR, *Karl Marx and the Taiping Rebellion*, Institute of Chinese Studies, 2020
- Anthony NUTTING, *Gordon martyr and misfit*, New York, C.N. Potter, 1966
- Augustus F. LINDLEY, *A Cruise in Chinese Waters: Being the log of „The Fortuna”*, London, New York, Cassell, Petter, Galpin & Co, 1882
- Augustus F. LINDLEY, *Ti Ping Tien Kwoh: or the History of the Taiping Revolution*, London, Day&Son (Limited), Lithographers & Publishers, Gate Street, Lincoln's inn Fields, 1866
- Chester A. BAIN, *Commodore Matthew Perry, Humphrey Marshall, and the Taiping Rebellion*, Association for ASian Studies, 1951
- D. S. RICHARDS, Hugh E. RICHARDSON, FRANK Dikötter and T. H. Barrett, *Notes and Communications*, Cambridge University Press on behalf of School of Oriental and African Studies, 1977
- Edward W. SAID, *Orientalism Reconsidered*, University of Minnesota Press, 1985
- Eugene P. BOARDMAN, *Christian Influence Upon the Ideology of the Taiping Rebellion*, Association for Asian Studies, 1951
- Filomeno V. AGUILAR Jr., *"Filibustero", Rizal, and the Manilamen of the Nineteenth Century*, Ateneo de Manila University, 2011
- FORGÁCS Marcell, *Kína rövid története*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1960
- Frederic WAKEMAN, Jr., *Ming and Qing Historical Studies in the Peoples Republic of China*, Univ of California Inst of East, 1980
- Gerald SPARROW, *Gordon: Mandarin and Pasha*, London, Jarrolds, 1962
- Hallett ABEND, *The God from the West: Frederick Townsend Ward*, Garden City, New York, 1947
- Henry KISSINGER, *On China*, The Penguin Press, New York, 2011
- Holger CAHILL, *Frederick Townsend Ward and the Taiping Rebellion*. New York Times, 1931

https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1931/01/11/98311431.pdf?pdf_redire ct=true&ip=0 Megtekintés: 2022.12.28.

- <https://collections.library.yale.edu/catalog/10020622> Megtekintés dátuma: 2022.10.21.
- JAMES T. K. Wu, *The Impact of the Taiping Rebellion upon the Manchu Fiscal System*, University of California Press, 1950
- JIELI Li, JEILI Li, *Geopolitical Dynamics of State Change: A comparative analysis of the U.S. Civil War and the Chinese Taiping Rebellion*, Michigan Sociological Association, 1998
- John S. GREGORY, *British Intervention Against the Taiping Rebellion*, Association of Asian Studies, 1959
- Jordan WEINSTOCK, *A War of Words: The Circulation and Interpretation of Taiping Despositions*, Washington University Open Scholarship, 2019
- Joseph ROACH, *Changing the Subject: Marcin Carlson and Theatre Studies 1959-2009*, University of Michigan Press; Illustrated edition, 2009
- Joyce MADANCY, *Unearthing Popular Attitudes toward the Opium Trade and Opium Suppression in Late Qing and Early Republican Fujian*, Sage Publications, 2001
- Jürgen OSTERHAMMEL, *The Transformation of the World: A Global History of the Nineteenth Century*, Princeton University Press, 2009
- Karl MARX, *Colonialism and Modernization – Chinese Affairs*, Die Presse, 1862
- Karl MARX, Friedrich ENGELS, *A kommunista kiáltvány*, Kossuth Kiadó, Budapest, 1975
- Karl MARX, *Revolution in China and In Europe*, Daily Tribune, New York, 1853
- Kathleen GOUGH, *Roots of the Pol Pot Regime in Kampuchea*, Social Justice/Global Options, 1986
- Kathryn BERNHARDT, *Elite and Peasant during the Taiping Occupation of the Jiangnan, 1860-1864*, Sage Publications, 1987
- Keith STEVENS, *THE AMERICAN SOLDIER OF FORTUNE FREDERICK TOWNSEND WARD HONOURED AND REVERED BY THE CHINESE WITH A MEMORIAL TEMPLE*, Royal Asiatic Society Hong Kong Branch, 1998-99
- Kenneth PLETCHER, *Opium Wars*, The Editors of Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Opium-Wars#ref227493> Megtekintés dátuma: 2022.08.08
- KWANG-CHING Liu, *World View and Peasant Rebellion: Reflections on Pot-Mai Historiography*, Association for Asian Studies, 1981

- *Letters of General C.G. Gordon to his sister, M.A. Gordon*, London, Macmillan, 1888
- Loren BRANDT, Devin MA and Thomas G. RAWSKI, *From Divergence to Convergence: Reevaluating the History Behind China's Economic Boom*, American Economic Association, 2014
- Lt.-General Sir William F. BUTTLER, *Charles George Gordon*, Pickle Partners Publishing, 2015
- Mario SABATTINI, *Un personaggio storico controverso: Li Xiucheng (Prima Parte)*, Istituto Italiano per l'Africa e l'Oriente, 1979
- Robert P. WELLER, *The Modern Politics of the Taiping Heavenly Kingdom*, The Johns Hopkins University Press, 1987
- Siyuan LIU and Kevin J. WETMORE Jr., *Modern Chinese Drama in English: A Selective Bibliography*, Asian Theatre Journal, 2009
- Stephen R. PLATT, *Autumn in the Heavenly Kingdom: China, the West, and the Epic Story of the Taiping Civil War*, Atlantic Books, 2012
- Stephen UHALLEY, Jr., *The Controvers Over Li Hsiu-ch'eng: An Ill-Timed Centenary*, 25. kötet, 1966.
- Steven L. SHIELDS, *Hong Xiuquan and Joseph Smith Jr.: Prophets, Kings, and Land Reformers*, John Whitmer Historical Association (JWHA), 2015
- T. R. GHOBLE, *The Opium War & China – India Misunderstanding*, Indian History Congress, 1997
- JOHN. Y. Wong, *Harry Parkes and the 'Arrow' War in China*, Modern Asian Studies, 1975
- Thomas A. BRESLIN, *The Devil Soldier: The Story of Frederick Townsend Ward. by Caleb Carr*, Oxford University Press on behalf of Organization of American Historians, 1993
- Thomas Milner GIBSON, *Resolution Moved Debate Adjourned*, 1857, február 26. <https://hansard.parliament.uk/Commons/1857-02-26/debates/826b96df-a312-41dc-99a2-492c78544d7b/ResolutionsMovedDebateAdjourned?highlight=arrow%20war#contribution-9ba5688d-e08f-410a-a154-3e845b1eec01> Megtekintés dátuma: 2022.08.04.
- Thomas Taylor MEADOWS, *The Cinese and their Rebellions*, London, 1856

- Tobie MEYER-FONG, *Where the War Ended: Violence, Community, and Commemoration in Cina's Nineteenth-Century Civil War*, Oxford University Press on behalf of the American Historical Association Stable, 2015
- YINGJIE Guo and BAOGANG He, *Reimagining the Chinese Nation: The „Zeng Guofan Phenomenon”*, Sage Publications, 1999
- ZHIHOU Xia, Li Xiucheng, The Editors of Encyclopaedia Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Li-Xiucheng> Megtekintés dátuma: 2022.12.16.